

Biblical Nouns Vocalized in the Construct State where the Following Word Is not a Genitival Attribute /

שמות שנתנקדו במקרא ניקוד נסמך ואין השמות שאחריהם ביחסת-של

Author(s): ישראל בן-דוד and Israel Ben-David

Source:

Lěšonenu: A Journal for the Study of the Hebrew Language and Cognate Subjects /
לשוננו: כתב-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה

Vol. No. pp. 25-48, תשרי התשנ"ד

Published by: Academy of the Hebrew Language

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/24347056>

Accessed: 10-05-2020 17:28 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Academy of the Hebrew Language is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Lěšonenu: A Journal for the Study of the Hebrew Language and Cognate Subjects /* לשוננו: כתב-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה.

JSTOR

<https://www.jstor.org>

שמות שנתנקדו במקרא ניקוד נסמך ואין השמות שאחריהם ביחסת-של

0.1 בפתח דברינו נעיר ונבהיר "נסמך" ו"יחסת-של" מהם. ב'תורת ההגה והצורות' ליהושע בלאו¹, עמ' 203, נמנתה "יחסת-של" *genitivus* עם "היחסות המוצרכות", ושם נאמר: "הגניטיבוס מוצרך על-ידי השם (*casus adnominalis*), כלומר היחסה ה'שייכת' לשם). על כן בא הסומך בגניטיבוס, שהרי הוא מוצרך על-ידי שם אחר, על-ידי הנסמך (ועל כן נקרא הוא בעברית 'יחסת-של', שהרי 'של' משמש לפירוק הסמיכות: בית האיש = הבית של האיש)".

0.2 כך לשיטתם של אחרונים. אנשי לשון הראשונים היה לשון "נסמך" או לשון "סמוך" שלהם רחב יותר. ב'דקדוקי הטעמים', מהדורת בער-שטראק, ליפסיה 1879², סעיף 37, עמ' 36, כתוב לאמור³: "סימן סמוך ומוכרת במקרא, כי הסמוך והמקרת לעולם יתיצב בקמץ ופתח, ובשתי נקודות ובשלוש נקודות, אין לו דרך אחרת, כמו הִיכַל יי הִיכַל יי (יר' ז, ד) ... סמוך, ... ויביאני אל הִיכַל (יח' מא, א) מוכרת. ... עם הארץ (במ' יד, ט) לעם אחד (בר' לד, טז) סמוך, ... ויכהו קבל עם (מל"ב טו, י) מוכרת. אל אָרֶץ טובה ורחבה אל אָרֶץ זבת חלב ודבש (שמות ג, ח) אָרֶץ מצרים (בר' מא, יט) אָרֶץ ישראל (שמ"א יג, יט) סמוך, כי שלש נקודות היא פתחה קטנה, ... אבל אמללה אָרֶץ (יש' לג, ט) מוכרת. אבל הָאָרֶץ כולו סמוך או מוכרת, לפי שכל המקרא הָאָרֶץ הוא ואין במקרא הָאָרֶץ".

הלשונות "היכל יי", "עם הארץ", "לעם אחד", "ארץ טובה ורחבה", "ארץ זבת חלב ודבש" כתוב בהם ב'דקדוקי הטעמים' "סמוך". על כורחנו נמצינו למדים: אין משמע "סמוך" שם נסמך סמיכות של דקדוק בלבד, כדרך שסברו אחרונים, אלא אף שם שאחריו לוואיו במשמע.

* הרציתי עיקרי הדברים בקונגרס העולמי האחד-עשר למדעי היהדות, שהיה בירושלים בתמוז תשנ"ג. שם ההרצאה היה "נסמכים 'מדומים' בעברית שבמקרא".

1. הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשל"ב.
2. גרפס דפוס צילום בידי "מקור", ירושלים תש"ל.
3. אין הפרק הזה מצוי בגרעין 'דקדוקי הטעמים' שהוציא א' דותן בהוצאת האקדמיה ללשון העברית, ירושלים תשכ"ז.

0.3 והנה ההגדרה שהגדיר ר' יהודה בן בלעם (?) לשון נסמך, 'ספר טעמי המקרא'⁴, מהדורת מירקירוס⁵, עמ' 9: "זהו כללו של דבר. כל מלה שנסברת ונקראת עם המלה שלאחריה ננקדת בפתח בר מן י"ג מילין שאע"פ שהן נסמכין לשלאחריהן הן נקמצין. ואלו הן קְתַב הדת (אס' ד, ח)... בְּשָׁאֵט בנפש (יח' כה, טו)... הִגְלַת יהודה (יר' יג, יט) וְעֶשֶׂת את התבואה (וי' כה, כא) וְהִרְצָת את שבתתיה (וי' כו, לד) ואת יְקָר תפארת (אס' א, ד) מִתֵּן אדם (מש' יח, טז)..."

0.4 הנה כי כן הגדרת "נסמך" של 'ספר טעמי המקרא' מחזקת יותר מהגדרת "סמוך" של 'דקדוקי הטעמים'. שב'דקדוקי הטעמים' כל הנסמכים שמות הם, ו'בספר טעמי המקרא' "כל מלה שנסברת ונקראת עם המלה שלאחריה" לשון נסמך יפה לה, לרבות שם שאחריו סימן היחס ולרבות פועל.

0.5 ב"קטעים מתוך פירושים לשוניים קראיים לספר ויקרא ולספר ישעיה" שפרסם דן בקר, לשוננו נא (ה'תשמ"ז), עמ' 131–168⁶, תמצא שלוש מידות בשם, שמצא מחבר המאמר במילון 'כתאב גאמע אלאלפאט', שחיבר דוד בן אברהם אלפאסי⁷. אלו שלוש המידות:

- א. "סמוך" או "נסמך", כגון אֵין, אֶתָּה, בֵּית, מִי, מְנַשֵּׁק (בְּרִזְלָה, קֶטֶן, הִנְנִי;
 - ב. "מוכרת" או "מוכרת לחלוטין", כגון אֵין, אֶתָּה, בֵּית, מִי, קֶטֶן, הִנְנִי;
 - ג. והיא מידת ביניים, "הולך" או "נסמך במשמעות", כגון אֵין, אֶתָּה, בֵּית, מִי, נֶשֶׁק (וּבְשָׁמִים – בצירי) וגם בְּנֶשֶׁק (וּמִגֵּן וְצֶנֶה – בסגולה, קֶטֶן, הִנְנִי.
- השם מִיִּם אפשר לו להיות "הולך", כגון מִיִּם (מצור הִזִּיל לְמוֹ, יֵשׁ מַח, כֹּא) וגם "נסמך", כגון מִיִּם (רְבִים, בַּמ' כ, יא)⁸.

4. ספר טעמי המקרא – תרגום 'הדאיה אלקאר' הקצר המיוחס לר' יהודה בן בלעם, לפי כ"י פאריס 1221.
5. י' מירקירוס, ספר טעמי המקרא המתייחס לר' יהודה בן בלעם, פאריס 1565.
6. להלן, בקר.
7. לפי מהדורת ש"ל סקוס, ב' כרכים, ניו-האבן 1936–1945.
8. בקר, עמ' 140, סימן VIII "מים": "ויש שה'סמוך' וה'הולך' באים באתנחתא בפתח: יֵשׁ מְדַבֵּר לְאַגֵּם מִיִּם (תה' קז, לה); אֶרֶץ לֹא-שָׁכְעָה מִיִּם (מש' ל, טז); בְּאֵנוּ-בְּאֵשׁ וּבְמִיִּם (תה' טו, יב)". ניקודי פתח שבשם מִיִּם ובשם וּבְמִיִּם אין בהם משום תמיהה, לפי שבהברת מלעיל פתוחה היחס פתח/קמץ (למעט מוטעמי מפסיקים קיסרים ודמויי קיסרים) כך שיעורו: 8:3273, והוא 99.8%:0.2%, ובאתנחתא קטנה היחס: 1:10, והוא 90.9%:9.1%, והלוא אתנחתאות של מִיִּם ושל וּבְמִיִּם אינן מפסיקים קיסרים, אתנחתאות גדולות, אלא אתנחתאות קטנות, כלומר קדמן עולה-יורד: שְׁאוֹל וְעֶזְרָא רָחֵם, הִרְבֵּתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ. עיין במאמרי "כוח ההפסק של טעמי המקרא המפסיקים", מחקרים בלשון ה-1 (ספר היובל לישראל ייבין, ירושלים תשנ"ב (להלן, כוח ההפסק), עמ' 383–420. ואילו פתח של (וּלְאַגֵּם) מִיִּם שסמוכה לו אתנחתא גדולה אמנם יש בו משום תמיהה, אלא כבר יישבו הרב מ' ברויאר, "לבידורן של סוגיות בסעמי המקרא ובניקודו, ג. חילופי הניקוד בין בן-אשר לבן-נפתלי", לשוננו מד (ה'תשמ"ט), עמ' 243–244, הערה 2, זה לשונו: "הניקוד החריג של לְאַגֵּם מִיִּם מתבאר, כנראה, על פי הדמיון של שני הפסוקים: יֵשׁ מְדַבֵּר לְאַגֵּם מִיִּם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְרַיִם מִיִּם (תה' קז, לה) – אֵשֶׁת מְדַבֵּר לְאַגֵּם מִיִּם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מִיִּם (יש' מא, יח) וכו'.

1. קבוצות של שמות שעטו מעטה נסמך ואין אחריהם שמות ביחסת-של

1.01 משקל פֶּעַל/פָּעַל

משקל זה לא אאריך בו כאן, שכבר הרחבתי בו את הדיבור במאמרי "משקל פֶּעַל/פָּעַל", לשוננו מזו (ה'תשמ"ג), עמ' 235–247. רק אומר בקצרה: השמות המוכרתים והסומכים והמצויים בסופו של דיבור ניקודם סגול או קמץ (במפסיקים קיסרים), והשמות המצויים בראשו של דיבור דינם כדין השמות הנסמכים – ניקודם צירי, כגון לָמָּה הִיָּה כְּאַבְלִי נִצַּח (יר' טו, יח), לְמַשָּׁאוֹת נִצַּח (תה' עד, ג), לְנִצַּח (יש' יג, כ ועוד 30 פעם) – כנגד נִצַּח יִשְׂרָאֵל (שמ"א טו, כט), וְהִנֵּצַח וְהָיָה (דה"א כט, יא); טוֹבֵת-שָׁכָל (שמ"א כה, ג), כִּי-לָבָם צָפְנָת מִשָּׁכָל (איוב יז, ד) – כנגד שָׁכָל אָדָם (מש' יט, יא), שָׁכָל וּבִינָה (דה"א כב, יב; דה"ב ב, יא).

1.02 משקל פֶּעַ/פָּעַ

אף משקל זה, משקל השמות בני הברה אחת בתנועת a קצרה, כבר עסקתי בו (בספר אברהם אבן-שושן, ירושלים תשמ"ח, עמ' 320–322, ובמחקרים בלשון, ב-ג, ירושלים תשמ"ז, עמ' 352–353). לפיכך אחשוך אמריי בזה. בתיבה נסמכת ובראשו של דיבור פתח: פֶּעַ. בסופו של דיבור, ואפילו דיבור קטן כגון סומך, קמץ: פָּעַ:

יַעֲזֹב וּשְׂסָכֶם עַל-דָּל (ומִשָּׁאוֹת-בָּרַ (ותַּקְחִי מִמֶּנּוּ, עמ' ה, יא)
 (אֶל-תִּגְזֹל-דָּל (כִּי דָל-הָיָה, מִשׁ כָּב, כב); עֵם וְעָם... וְעָם וְעָם (אס' ג, יב)
 צַן לְצֹן צֹן לְצֹן לְצֹן לְצֹן (יש' כח, יג; והשווה שם, י); הֵעָרָה וְהָיָה (יר' ב, יט).

אין הכלל תופש בכול. מצינו גם (הַמִּלָּח, בר' יד, ג), פָּךְ (וְאֵיל, במ' כג, ב ועוד), נסמך, בראשו של דיבור ובטעם מירכא המשרת, בקמץ. מוחלפת השיטה: (הַעֲרָעַר (יאמֶךְ הַקּוֹנֵה, מש' כ, יד), שני בצמד תיבות ובטעם דחי המפסיק, בפתח.

1.03 שם הנשנה

(וְאַתָּם תִּלָּקְטוּ לְאַחֵר אֶחָד יִשׁ כֹּז, יב); עֲלֵת שֶׁבֶת⁹ בְּשֶׁבֶתוֹ (במ' כח, י)
 לְהִקִּין שֶׁבֶת שֶׁבֶת (דה"א ט, לב); לְשִׁלְחָן¹⁰ וְשִׁלְחָן (דה"א כח, טז)
 (וְנִתְחַלְּתָה אֶת-הָעִיר שְׁעִיר) לְשִׁמְמָה וּשְׁמָמָה (יח' לה, ז).

אין שם ראשון ה"נסמך" (או המקוצר) דרך המלך. השווה: יֶךְ לֵיד (מש' יא, כא), שְׁנִים שְׁנִים (בר' ז, ט), מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה (אס' ט, כח), מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת (זכ' יב, יב). על אחד כתבו גזיוס-קאוטש, סעיף 96, ב"הערות": "נסמך (constr.) וכן גם בקישור הדוק – אחד".

9. גִּיתָה של שבת פתוחה, אף אל פי שהוטעם השם טעם המפסיק טיפחא. הביא בקר, עמ' 141, סימן

XVII (ו'ה'הולך' כמו הנסמך), משם דוד בן אברהם אלפאסי.

10. הביא בקר, עמ' 142, סימן XVIII (ו'ה'הולך' כמו הנסמך), משם דוד בן אברהם אלפאסי.

שְׁמָמָה אינה לא שם נפרד ולא שם נסמך אלא מקומה בתווך, בין שְׁמָמָה ובין שְׁמָמָת. הציע לפנני הפרופ' בלאו לקרוא ליצור-ביניים זה "רהיט", שם רהיט¹¹.

1.04 שם ואחריו שם אחר הקשור בוי"ו החיבור

אָף גִּילַת וְרָנָן (יש' לה, ב); חֲכָמָת¹² וְדָעַת (יש' לג, ו)
פֶּלֶשׁ¹³ וְגִלְגָל (יח' כו, י); וצָרָה¹⁴ וְלֵט (בר' לו, כה).

כנגד גִּילַת וְרָנָן הרי הצירוף הרווח שְׁמָמָה וְגִיל (יש' טז, י; יר' מח, לג; יואל א, טז), בקיומה של ה"א. כנגד חֲכָמָת וְדָעַת שבנבואת ישעיהו אמר קוהלת חֲכָמָה וְדָעַת (א, טז), חֲכָמָה וְדָעַת וְשְׁמָמָה (ב, כו). על גִּילַת, חֲכָמָת ועל וְשְׁכָרָת כתבו גזניוס-קאוטש, סעיף b130, שכמדומה יש בהם חזירה מכוונת לסופית ת העתיקה, למנוע את ההיאטוס הַ וְ (ו).

השם פנג אינו מצוי אלא פעם אחת וטעמו קדמא המשרת: ופֶּנֶג וְדָבָשׁ וְשֶׁמֶן וְצָרִי (יח' כו, יז), ולא ידעתי פתח שתחת נוי"ן ה"קדומה" מה טבו – אפשר בא זכר לתנועת i מקורית, כעדות pannigu באכדית (עיין מילון האכדית של פֶּן זֶדֶן, עמ' b818), ונתקיים הפתח גם בהפסק, כגון בָּת (בר' ל, כא), גָּת (שמ"א כא, יא); ואפשר היו הקדמונים הוגים שלא בהקשר מובהק אלא בהפסק כלשהו נוי"ן קמוצה, מעין *וְדָבָשׁ וְשֶׁמֶן וְפֶנֶג, הווי אומר ופֶּנֶג מעין נסמך, "רהיט" הוא, ונמצא ופֶּנֶג עניינו לכאן. ועיין להלן, סעיף 1.05, סימן ג.

1.05 שם ואחריו לוואיו

וּבְאֵרֶץ הָרְחֵבָה וְהַשְׁמָנָה (נח' ט, לה); וְאֶת־כָּל־בֵּית¹⁵ (ה)גְּדוֹל שָׁרָף בָּאֵשׁ (מל"ב כה, ט; יר' נב, יג)
עַם־גִּבֹּר תַּמִּים (תה' יח, כו)¹⁶; גִּיא גְדוֹלָה מְאֹד (זכ' ד, יד)¹⁷
בְּחֵיל כְּבֹד (מל"ב יח, יז; יש' לו, ב); חֲלוּנֵי שְׁקָפִים אֲטוּמִים (מל"א ו, ד)¹⁸
כִּי־ן הַטֹּב (שה"ש ז, י); מוֹסֵר אֲכָזְרִי (יר' ל, יד)¹⁹

11. עיין להלן, הערה 37.
12. רד"ק: "בתי"ו במקום ה"א, כמו ציצת נובל (יש' כח, ד), חלת מצה (וי' ח, כו), מכת בלתי סרה (יש' יד, ו) והדומים להם".
13. עיין פרש, להלן, סעיף 4.05.
14. עיין צרי, להלן, סעיף 4.06.
15. רד"ק ראה בית הזה נסמך. אלו דבריו: "כל בית אדם גדול, ר"ל בתי הגדולים. וכן תי: בתי רברביא".
16. עיין י' בן-דוד, "היכל המשקלים" ליצחק אבינרי, לשוננו מח-מט (ה'תשמ"ה), עמ' 69, הערה 16.
17. עיין גיא(א), להלן, סעיף 4.02.
18. רד"ק: "כמו חלונים".
19. רד"ק: "פירושו מוסר אדם אכזרי... מוסר סמוך לאכזרי כי הוא פתוח", כלומר, לרד"ק מוסר אכזרי נסמך וסומר הם. לפי מילון המקרא של גזניוס-בול (ב"אכזרי": hart, unbarmherzig) ולפי "אוצר לשון המקרא" לש"א ליונשטם בהשתתפות י' בלאו יבלח"א ולפי הקונקורדנציה למקרא של אבן-שושן הרי מוסר אֲכָזְרִי צירוף של שם ולוואיו, של שם ותוארו הוא.

מִכֶּת בִּלְתִּי סָרָה (יש' יד, ו); (מִשְׁלַחַת) מִלְאֲכֵי רָעִים (תה' עח, מט)
 מִמֶּשֶׁחַ הַסּוֹכֵר (יח' כח, יד)²⁰; אֶל-מִקּוֹם פְּלוּנִי (שמי' א, כא, ג)
 וּמִמִּקּוֹם קְדוֹשׁ (קה' ח, י); וּמִמִּקְסָם חֶלֶק (יח' יב, כד)²¹; עֲנֵן רָע (קה' א, יג; ד, ה; ה, יג)²²
 שׁוֹשׁן הַבִּירָה (אס' א, ב; ה; ג; ח; ג, טו; ח, יד; ט, ו; יא; יב; דג' ח, ב; נח' א, א)²³
 שָׁכַם אַחֵר (על-אַחֲרָה, בר' מח, כב)²⁴; שָׁכַם אַחֵר (צפ' ג, ט)²⁵.

ושמות הללו מוקפים לשמות תואר בני הברה אחת:

בִּלְבִּי-סָרָה (קה' ט, ז); (ו)לִב-רָע (מש' כה, כ; כו, כג)²⁵.

על השמות הללו בכלל ועל גִּיא, חִיל, וּמִמִּקּוֹם (קה' ח, י) שהבאנו בפרט העירו
 גזיוס-קאוטש, סעיף 128, עמ' 424, הערה 1: "אין נראה טעמה של המסורה שנקטה
 לשון נסמך במקום לשון מוכרת (אין זאת בלתי אם חִיל, גִּיא הללו צורות מוכרת הן
 שנתקצרו מפאת הצמידות ההדוקה)" (ההדגשה שלי, יב"ד).

כנגד בִּית (ה)גְּדוֹל הרי: וְהִכָּה תִּבְּרִית הַגְּדוֹל רְסִיָּסִים וְהַבִּית הַקָּטָן בְּקָעִים (עמ' ו, יא),
 וְאֶת-הַבִּית הַגְּדוֹל חָפָה עֵץ בְּרוֹשִׁים (דה"ב ג, ה). כיוצא בדבר: תִּבְּרִית הַפְּגִימִי (מל"א ז,
 ג; יח' מא, יז; מב, טו), אֲשֶׁר רָאוּ אֶת-הַבִּית הָרָאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ (עז' ג, יב).

אמנם אין גֶּבֶר (תָּמִים) מהלך בדרך המלך של דקדוק הלשון, שכן מצינו וְגֶבֶר חָכָם
 (איוב לר, לר – אף כאן מירכא ורביע מוגרש, כטעמיו של גֶּבֶר תָּמִים), גֶּבֶר-רָשׁ (מש'
 כח, ג), וְעַל-גֶּבֶר עֲמִיתִי (זכ' יג, ז). אף על פי כן אין גֶּבֶר מהלך יחיד בדרכה של לשון,
 שנאמר כְּזָרַע-גֶּד (במ' יא, ז), ומנגד: כְּזָרַע גֶּד (שמי' טז, לא), זָרַע קֶדֶשׁ (יש' ו, יג), זָרַע
 שָׁקָר (יש' נז, ד)²⁶.

כנגד בְּחִיל קָבֵד עֵינִי וְחִיל קָבֵד (מל"ב ו, יד), בְּחִיל קָבֵד מֵאֵד (מל"א י, ב; דה"ב ט, א).
 כנגד וּמִמִּקּוֹם קְדוֹשׁ עֵינִי בְּמִקּוֹם קְדוֹשׁ (שמי' כט, לא; וי' ו, ט; יט; כ; ז, ו; י, יג;
 טז, כד; כד, ט).

שלושה רעים היו לו לאיוב, אלו הם: אֶלִּיפַז, בִּלְדָּד וְצוֹפָר. שלושה שמות ושלוש
 מידות הן.

א. אֶלִּיפַז נִיקוּדוֹ פֶּתַח בְּמִשְׁרָתִים, כגון אֶלִּיפַז (הַתִּימְנִי, איוב ב, יא), בַּמִּפְסִיקִים הַפְּחוּתִים
 מְקִיסִים, כגון לְאֶלִּיפַז... לְאֶלִּיפַז (בר' לו, יב), אַבֵּל בַּתִּנְחֻמֶּה הַקִּיסָר נִיקוּדוֹ קֶמֶץ שֶׁל
 הַפֶּסֶק: אֶלִּיפַז (כגון בר' לו, ד; יא).

20. רד"ק: "...ואף על פי שהוא פתח שלא בסמיכות הנה כמוהו ומקסם חֶלֶק (יח' יב, כד)".
21. עיין הערה 20.
22. עיין ענין, להלן, סעיף 4.04.
23. עיין שושן, להלן, סעיף 4.09.
24. עיין שכס, להלן, 4.10.
25. מִשְׁבֶּט רָעָה (יח' לח, י) אין עניינה לכאן, שמי'נו מחשבת שם מוכרת, כגון בְּכַל-מִלְאָכָה מִחֶשֶׁבֶת (שמי' לה, ג).
26. עיין לעיל, הערה 16.

ב. צופר ניקודו פתח בין במירכא המשרת: צפר (הנצמתי, איוב יא, א; כ, א), בין במפסיקים הפחותים: צפר (הנצמתי, איוב מב, ט), וצופר (הנצמתי, איוב ב, יא). הדעת נותנת, במפסיקים קיסרים ניקודה של פ"א קמץ של הפסק, מעין *צופר, אבל אין הקמץ ודאי.

ג. בלדד ראיתי במקרא חמש פעמים – כולם מוטעמים טעמים משרתים, הלוואי שלהם (השוחזר) אחריהם והברתם אחרונה פתח ניקודה. מי יודע, אפשר ניקודה של דל"ת הראשונה קמץ מעיקרא, כלומר, שלא בהקשר מובהק אלא בהפסק כלשהו (ובטעם מפסיק פחות) מעין *בלדד (לך את-פלוגי). כיוצא בו בשם בלדד הרי שמות אחרים שיש בהם מידותיו של בלדד – לא הוטעמו אלא משרתים, לוואים אחריהם, והברתם אחרונה פתח, כגון אליפל (בן-אור, דה"א יא, לה – אין עוד מלבדו), שמגר בן ענת (שו" לא; ה, ו), ועיין למעלה, סימן 1.04, ד"ה "השם פנג".

1.06 שמות הנסמכים למילות יחס

(ל) אחד מהם (במ' טו, טו; דב' כה, ה; כה, נה; שמ"א יז, לו; מ"א יט, ב; כב, יג; עו' יא; דה"ב יח, ב) כאחד מִמֶּנּוּ (בר' ג, כב)²⁷; מאחד מֵאלֶה (יח' יח, י) אחד מִבְּנֵי (וי' יג, ב; שו' יז, ה; יא); כאחד מִבְּנֵי הַמֶּלֶךְ (שמ"ב ט, יא) לאחד מִבְּנֵי הַגְּבִי'אִים (מל"ב ט, א); (ל) אחד מֵהַנְּעָרִים (שמ"א ט, ג; שמ"ב א, טו) (ל) אחד מֵעֲבָדָיו (מל"ב ו, יב; יח' מו, יז); אֶלֶת בְּשֹׁהַ (יר' יד, ה) האלה מקרב אֲנִי (יר' כג, כג); בֵּית־לֶה (יח' א, כז) מבית לאולם (מל"א ז, ח); מבית לכֶּתֶרֶת וּמַעֲלֶה (מל"א ז, לא) (ול) מבית לפרכת (שמ' כו, לג; וי' טו, ב; יב, טו; במ' יח, ז); הֶרֶץ בְּגִלְעָד (שמ"ב א, כא) חֶמֶת־לֶמוֹ (כדמות חֶמֶת־נֶחֱשׁ, תה' נח, ה); חֶמֶת מִיָּן (הו' ז, ה)²⁸ וְעַל־סִהְרֶת לְכָל־קֹדֶשׁ (דה"א כג, כח); מִיָּמִין לְבֵית (יח' י, ג) מִיָּמִין לְהַר־הַמִּשְׁחָה (מל"ב כג, יג); (ולא ימות) מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (דבר, שמ' ט, ד) מגורי אל־חֶרֶב (יח' כא, יז); מִחֶמֶד לְכַסְפָּם (הו' ט, י) ממלכת לֶבֶת יְרוּשָׁלַם (מ' ד, ח); לְמַמְשָׁלֶת בָּיִס... לְמַמְשָׁלוֹת בְּלִילָה (תה' קלו, ח-ט) ומשֹׁשׁ אֶת־רָצִין (יש' ח, ו); לְמַשְׁפַּחַת לְבָנֵי־קָהֶת (דה"א ו, נה) לְגִבְיָאֵי מִלְכָּם (יח' יג, ב); (וגמול מִחֶלֶב) עֲתִיקֵי מִשְׁרָם (יש' כה, ט) וְלִפְנֵי מֶזֶה (נח' יג, ד); (עד־אֲנָהּ וְשִׁמְיוֹן) קִנְצֵי לְמִלִּין (איוב יח, ב) מִקְצֶה לְמִטָּה בְּנֵי־יְהוּדָה (יה' טו, כא); בְּשֹׁאֵס בְּנֶפֶשׁ (יח' כה, טו) כְּשִׁמְחַת בְּקָצִיר (יש' ט, ב) וְתוֹעֵבֶת לְאָדָם לֶץ (מש' כד, ט)²⁹.

27. עיין נספח, להלן, סעיף 5.

28. רש"י: "מחוס היין הבורע בם", אבל ראב"ע: "וטעם חמת מיין בחסרון בי"ת בחמת מלא יין ופירושו כמו מן החמת (בר' כא, טו) ונסמך ככה כמו דלת: וסגר דלתה בצדד (יש' כו, כ). והעד: מספח חמתה ואף שכר (חב' ב, טו) שהוא כטעם הזה". לענייננו בין חמת שב לשון חמת מיין יסודה חמה, בין יסודה חמת, מכל מקום שם נסמך למילת יחס הוא.

29. מצפון ל-, כגון מצפון לְעִי... מצפון לְעִיר (יה' ח, יא-יג) – אין עניינו לכאן, שמצינו מצפון מוכרת

אחד שאינו נסמך ממש, כתבו עליו גזניוס-קאוטש: "שם המספר אחד בא תמורת אחד בקישור הדוק ואפילו בטעמים מפסיקים שמן הפחותים... סימנם של כתובים הללו שאין עניינם יחסת-של (Stat. constr.) אלא קיצור ריתמי של הצורה הרגילה (שהאריכה ההטעמה) גרידא" (סעיף g130).

שמות שמשקלם פֻּעֵלָה (למעט שמות פעולה, כגון נָחֵמָה, בִּקְשָׁה) וכיו"ב, מִפְעֵלָה וכיו"ב הופכים פֻּעֵלָת, מִפְעֵלָת כשהם נסמכים. ויש שמות פֻּעֵלָה, מִפְעֵלָה שלצדם שמות פֻּעֵלָת, מִפְעֵלָת שאינם נסמכים אלא נפרדים, כגון יִבְשָׁה/וַיִּבְשָׁת (יָדוּ יָצְרוּ, תה' זה, ה), מִחְשָׁבָה/מִחְשַׁבָּת (שם' לה, לג ועוד), מִלְחָמָה/מִלְחַמַּת (בָּנוּס מִלְחַמַּת וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וְחֲנִית, שמ"א יג, כב), מַעְרָכָה/מַעְרַכַּת (כגון וְאֵת-שִׁלֹּן הַמַּעְרַכָּת, דה"ב כט, יד), מַצְבָּה/מַצְבַּת (כגון וַיִּקְרָא לַמַּצְבָּת עַל-שְׁמוֹ, שמ"ב יח, יח), תַּפְאָרָה/תַּפְאָרַת (כגון וּלְצַפִּירֵת תַּפְאָרָה, יש' כח, ה, כנגד שֵׁם תַּפְאָרַת, יש' סג, יד).

אבן-שושן הביא בקונקורדנציה לתנ"ך לְהִבָּה, אֵילָה וגם לְהִבָּת, אֵילַת בחזקת שמות נפרדים, לא נסמכים. בערך "לְהִבָּת" הביא שתי מובאות, ובשתייהן לְהִבָּת נסמכת היא: וּלְהִבָּת חֲנִיתוֹ (שמ"א יז, ז), לְהִבָּת שְׁלֹהֶבֶת (יש' כא, ג).

בערך "אֵילָה" הביא אבן-שושן: אֵילָה, אֵילַת, שתיהן באות הגדולה של שמות הערכים. תמצא שם ארבע מובאות ליחיד ולימינן שלוש כותרות-משנה. אלו הן (אין טעמי המקרא רשומים בקונקורדנציה): (א) "אֵילָה" – נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלֹחָה (בר' מט, כא); (ב) "אֵילַת" – גַּם-אֵילַת בְּשָׂדֶה יִלְדָה וְעֶזְוָב (יר' יד, ה); (ג) "אֵילַת" – אֵילַת אֲהֻבִים וַיַּעֲלֶתָ חֵן (מש' ה, יט); לְמַנְצָח עַל-אֵילַת הַשָּׁחַר (תה' כב, א).

שני שמות אֵילַת שהביא בכותרת-המשנה אֵילַת יפה הביא, ששניהם נסמכים הם. אבל מה שהביא בכותרת-המשנה "אֵילַת" (נפרד) לאו דווקא. אילו ראה בעל הטעמים אֵילַת שם נפרד, כשיטת אבן-שושן, חזקה, היה מטיל את הטעם המפסיק החזק שמימין לאתנחתא על גבי אֵילַת, מעין *גַּם-אֵילַת בְּשָׂדֶה יִלְדָה וְעֶזְוָב. בגרסה זו בְּשָׂדֶה בתחום הנשוא, לומר לך: לא בפרם ילדה אלא בשדה דווקא. אלא מה נעשה וניבא ירמיה, לפי טעמי המקרא: כִּי גַם-אֵילַת בְּשָׂדֶה יִלְדָה וְעֶזְוָב – זקף קטון הזקוף על גבי בְּשָׂדֶה מושך בְּשָׂדֶה ימינה, לעבר אֵילַת, ועושה הפסק אחרי השם בְּשָׂדֶה. לשון אחר, בְּשָׂדֶה מושבו בתחום הנשוא, משל אמר הכתוב "אֵילַת הַשָּׂדֶה". הטעמים ברור מורים: כִּי גַם-אֵילַת בְּשָׂדֶה, יִלְדָה וְעֶזְוָב. מאנדלקרן לא הביא בקונקורדנציה שלו לְהִבָּת, אֵילַת אלא נסמכים לערכים "לְהִבָּה", "אֵילָה".

סוף דבר: לְהִבָּת, אֵילַת, שמות נפרדים, אין להם ראייה במקרא.

ומוטעם רביע המפסיק המשנה: וְאֵל-הַמַּלְכִּים אֲשֶׁר מִצְּפֹן (בְּהָר וּבְעֶרְבָה נִגְב כְּנָרוֹת וּבְשִׁפְלָה, יח' יא, ב). מִצְּפֹן הזה שהוא בסופו של דיבור משכו בעלי הקונקורדנציות, מאנדלקרן ואבן-שושן, שמאלה מחמת השווא, שהעמידוהו בראשו של דיבור: "(אשר) מצפון בהר ובערבה". והשווה: אֲשֶׁר מִצְּפֹנָה לְבֵית-אֵל (ש' כא, יט).

כנגד לַמְּשָׁלֶת בַּיּוֹם... לַמְּשָׁלֶת בַּלַּיְלָה שְׁבַמְזִמּוֹר קִלּוֹ הָרִי בְּסִיפּוֹר הַבְּרִיאָה:
לַמְּשָׁלֶת הַיּוֹם... לַמְּשָׁלֶת הַלַּיְלָה (בר' א, טז) – סמיכות סדירה.
מעמד מיוחד נודע לו לשם אין, ומרוב שימושיו ומרוב גודלו נצרך לייחד עליו את
הדיבור בפני עצמו. לא נביא בזה אלא מעט מזער:

וּפֶתַח אֵין אֹתוֹ (בר' מ, ח; מא, טו); וְלִבָּהּ אֵין אֹתִי (ש' טז, טו)
וְאִישׁ אֵין בְּאֶרֶץ (בר' יט, לא); אֵין בּוֹ מֵיִם (בר' לו, כד)
אֵין בְּלִתֵּה (ש"א ב, ב); אֵין כָּאֵל יִשְׁרָאֵל (דב' לג, כו)
אֵין כְּמֹהוּ בְּכָל־הָעָם (ש"א י, כד); אֵין לָהּ וְלֶךְ (בר' יא, ל)
וְאֵין מִיָּדִי מִזֵּיל (דב' לב, לט); וּמִנּוּחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּה (ש' יג, ט)
וְנִסְמַךְ לְבִינּוֹנִי: אֵין נִגְרַע מִצִּבְדָּתְכֶם דָּבָר (ש"א ה, יא); תָּבוֹן אֵין נִתּוֹ לְעִבְדֶּיךָ (ש"א ה, טז)
וְנִסְמַךְ לְמִקּוֹר: עֲלִיוֹ אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֵּעַ (קה' ג, יד).

1.07 בינונים הנסמכים למילות יחס (למעט בינוני היחיד של פועלי ל"י)

אֲהֵבִי לָנוֹם (יש' ג, י); (יִשְׁבֵּן עַל־מִדְיָן) וְהִלְכֵן עַל־דָּרָה (ש' ה, י)
כָּל־חֹכִי לוֹ (יש' ל, יח); חוֹסִי בָּהּ (תה' ה, יב)
חֹסִי בּוֹ (נחום א, ז; תה' ב, יב); יוֹרְדִי אֶל־אֲבִי־בֹר (יש' יד, יט)
עִיר וְיִשְׁבִּי בָּהּ (יר' ח, טז); תָּבֵל וְיִשְׁבִּי בָּהּ (תה' כד, א; צח, ז)
יִשְׁבִּי בְּאֶרֶץ צִלְמוֹת (יש' ט, א); יִשְׁבֵּן בְּצִלּוֹ (הו' יד, ח)
יִשְׁבִּי לְבִטַח (יח' לח, יא); יִשְׁבֵּן עַל־סִבּוֹר הָאֶרֶץ (יח' לח, יב)
יִשְׁבֵּן עַל־מִדְיָן (וְהִלְכֵן עַל־דָּרָה, ש' ה, י); עֲבָרְךָ וּבְעֵמֶק הַבָּקָא (תה' פד, ז)
(מִשְׁכִּימִי בְּבֶקֶר... מֵאַחֲרַי בְּנִשְׁף (יש' ה, יא); מִשְׁחָרִי לְטָרֶף (איוב כד, ה)
מִשְׁתֵּי אֹתִי (יר' לג, כב); מִשְׁכִּימִי בְּבֶקֶר (...מֵאַחֲרַי בְּנִשְׁף, יש' ה, יא)
כָּל־מִשְׁלִיכִי בִּיאֹר חֲכָה (יש' יט, ח); גְּמוּלִי מִחֲלָב (עֲתִיקִי מִשְׁדֵּיִם, יש' כח, ט)
הַשְׁכּוֹנִי בְּאֶהֱלִים (ש' ח, יא); וּמִרוּם³⁰ עַל־כָּל־בְּרָכָה (נח' ט, ה).

כנגד וְהִלְכֵן עַל־דָּרָה שבשירת דבורה הרי תשעה לשונות הלכים סמוכים למילות
יחס: הַהֲלָכִים בְּנִפְשֹׁתָם (ש"ב כג, יז), הַהֲלָכִים בְּחִשָּׁף (יש' ט, א), הַהֲלָכִים בָּהּ (יש' מב,
ח), הַהֲלָכִים בְּשִׁרְרוֹת לָבָם (יר' יג, י), הַהֲלָכִים בְּתַמִּים (תה' פד, יב), הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת ה'
(תה' קיט, א), הַהֲלָכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל־לָבָם (מל"א ח, כג; דה"ב ויד), גַּם אֶת־כָּל־הַהֲלָכִים
אַחֲרַי הַעֲדִירִים (בר' לב, כ).

כנגד חוֹסִי בָּהּ, (חֹסִי בּוֹ הָרִי פְּעֻלַּת לַחֲסִים בָּהּ (תה' לא, כ), מָגֵן הוּא לְכָל הַחֲסִים
(לַחֲסִים) בּוֹ (ש"ב כב, לא; תה' יח, לא; מִש' ל, ה), וְלֹא יֵאָשְׁמוּ כָּל־הַחֲסִים בּוֹ (תה'
לד, כג).

כנגד יוֹרְדִי אֶל־אֲבִי־בֹר שניבא ישעיה הרי בסיפור כריתת מי הירדן: (מִי הַיַּרְדֵּן

30. פתח סמוך למ"ם הסופית, אף על פי שמים עושה קמצים הרבה, כגון ים הַמֶּלַח (בר' יד, ג ועוד), תָּם
וְיָשָׁר (איוב א, א ועוד)!

יִכְרְתוּן הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְמַעְלָה... (וַיַּעֲמְלוּ הַמַּיִם) הַיּוֹרְדִים מִלְמַעְלָה... וְהַיּוֹרְדִים עַל יָם הָעֲרָבָה (יִם-הַמֶּלַח תָּמּוּ בִּכְרֶתוֹ, יר' ג, יג-טז).

כנגד יִשְׁבִּי עַל-טָבוֹר הָאֶרֶץ שְׂנִיבָא יִחְזָקָאֵל וְיִשְׁבִּי עַל-מְדִין שְׁשֵׁרָה דְּבוּרָה נִיבָא יִרְמִיָּה: יִשְׁבִּים עַל-כֶּסֶּא דָּוִד (וְכִבְּרִים) בְּרַכָּב וּבִסּוּסִים, יר' יז, כה).

כנגד עֲבָרִי בְּעֶמֶק הַכָּבָא שְׁזִימְרוּ בְּנֵי קוֹרַח הַרִי הָעֲבָרִים בֵּין בְּתַרְי הָעֵגֶל (יר' לד, יט), וְעֲבָרוּ הָעֲבָרִים בְּאֶרֶץ (יח' לט, טו).

כנגד מֵאֲחֲרֵי בְּנִשְׁפִי שְׂנִיבָא יִשְׁעִיָּה אִמֵּר שְׁלֵמָה: לְמִי אֵוִי... לְמֵאֲחֲרֵים עַל-הַיִּין (מש' כג, כט-ל).

כנגד מִשְׁרָתִי אֲתִי שְׁבַדְבְּרִי יִרְמִיָּהוּ הַרִי הַמְּשָׁרְתִים אֶת-הַמֶּלֶךְ (דה"א כז, א; כח, א; דה"ב יז, יט).

בכתוב כָּל-מִשְׁלִיכֵי בִּיאֹר חֲפָה כְּבִיכּוֹל נִשְׁתַּבֵּשׁ סֹדֵר הַמִּיִּלִּים, וְהֵ"רָאוּ: כָּל-מִשְׁלִיכֵי חֲפָה בִּיאֹר.

גם בלשון חכמים תמצא זו המידה, כגון "ארבע מידות) בהולכי לבית המדרש" (אבות ה, יד), "מגדולי הדור) ומפרנסי את הציבור" (רות רבה א, ד).

וביותר היה שימוש לשון הזה חביב על הפייטנים. עיין למשל בפיוטו של אלעזר החזן "חֲדָשׁ אוֹהֵל בַּת צִיּוֹן", שו' 71: חֲדָשׁ לְזוֹרְעֵי בִטְבַּת טוֹב מְגִדִי (כך לפי כתב-יד T.S. H11/50, פרסם ע' פליישר, "קדושתאות י"ח לראשי חדשים ולחנוכה מאת לעזר החזן", קובץ על יד, ס"ח ט, תש"ס, עמ' 96). ניקד פליישר: "חֲדָשׁ לְזוֹרְעֵי בִטְבַּת טוֹב מְגִדִי". לפי כָּל-מִשְׁלִיכֵי בִּיאֹר רָאוּ לִנְקֹד בִּטְבַּת, בִּי"ת רַפָּה, וּמוֹטָב נִסְמָךְ טוֹב).

1.08 בינוניי היחיד של פועלי ל"י

ראיתי לייחד בינוניי ל"י מכל הגזרות, שמא יש בהם מידה שלא הגעתי לסוף דעתה. הלשונות כִּי-עֲשֶׂה מְלָאכָה הוּא (מל"א יא, כח), בְּחֹר עֲשֶׂה מְלָחָמָה (מל"א יב, כא; דה"ב יא, א), קִנְיָ שְׁמִים וְאֶרֶץ (בר' יד, יט; כב) הרי משמשים שימוש שמני והם צירופי סמיכות סדירים.

לְכָל עֲשֶׂה מְלָאכָה (דה"ב לד, יג), עֲשֶׂה מְלָאכָה (נח' ב, טז; יב; דה"א כג, כד; דה"ב לד, יא), אֶל-עוֹשֶׂה מְלָאכָתָּ עֲבוֹדַת בֵּית-יְהוָה (דה"ב כד, יב), עֲשֶׂה מְלָחָמָה (דה"ב כו, יא), עֲשֶׂה צְדָקָה (תה' קו, ג), יִתְגַּדְּדוּ כָל-רָאֵה בָּם (תה' סד, ט) – בינונים הללו אף הם משמשים שימוש שמני והם צירופי סמיכות לכל דבר, ועוד, לשונות ריבוי הם, משל אמר הכתוב עֲשִׂי, רֹאִי – יו"ד ולא ה"א.

הוצא מבינוניי היחיד של פועלי ל"י הצרויים את הבינונים שבשתי המידות שמנינו, ועדיין נשארו בינוניי ל"י שהם צרויים כדרך שמות נסמכים, אף על פי שהם משמשים שימושים פועליים:

בוזה דרכיו ימות (מש' יט, טז); בונה ירושלים ה' (תה' קמו, ב)
 כל-עשה אלה כל עשה עול (דב' כה, טז); עשה ארץ בכחו (יר' י, יב; נא, טו)
 העשה אלה יח' יו, טו; ויהי עבדך עשה הנה והנה (מלא' כ, מ)
 עשה שחר עיפה (עמ' ד, יג); עשה נפלאות לבדו (תה' עב, יח)
 עשה פלא (שמ' טו, יא); עשה צדקות ה' (ומשפטים לכל-עשוקים, תה' קג, ו)
 למחפה-לו (יש' סד, ג); והאיש משתאה לה (בר' כד, כא)
 מלוה ה' (תנזן דל, מש' יט, יז); מעלה מנחה (דס-תזיר, יש' טו, ג); הוי משקה רעהו (חב' ב, טו).

המשכו של הכתוב בונה ירושלים ה': נדחי ישראל יכנס. מקיש בנייה לכינוס. מה
 יכנס יחסתו יחסת אַת, אף בונה יחסתו יחסת אַת. אף על פי כן יש שראו בונה ירושלים
 צירוף שמני (עיין להלן). מכל מקום ברכה שלישית של ברכת המזון חסידים ואנשי
 המעשה אין הוגין בונה ברחמי, נו"ן בצירי, ככתוב בסידורים הרבה, כגון סידור שירה
 חדשה, ערוך ומבואר בידי ח"ד רוזנשטיין, ירושלים תש"ט, עמ' 124, וכגון סידור רינת
 ישראל, ערוך ומסודר ומבואר בידי שלמה טל, ירושלים ה'תשל"ג, עמ' 113, אלא נוצרים
 לשונם מרע ומקפידים להגות בונה ברחמי ירושלים, נו"ן סגולה. אמנם כן הניקוד
 בסדר עבודת ישראל שערך וביאר יצחק (זליגמן) בער, רדליים תרכ"ח. אלו דבריו,
 עמ' 558: "אם היינו חותמים 'בונה ירושלים אמן' וכגרסת הגמרא³¹, אז היה הנכון בונה
 בצירי, עכשו שנוהגים לומר 'בונה ברחמי' אין עוד מקום לצירי וצריך לקרוא בסגול".
 לשון הברכה בונה ברחמי ירושלים דומה לכתוב כל-משליכי בואור חכה שראינו קודם.
 מה ב"ת של בואור רפה, אף ב"ת של ברחמי ראויה להיות רפה.

כנגד למחפה-לו שבנבואת ישעיהו אמר איוב: המחכים למות ואיגו (איוב ג, כא).
 בלשונות כל-עשה אלה, כל עשה עול, עשה פלא ספק ידה של נסיגת הטעם בהפיכתו
 של סגול לצירי. ובכתובים עשה ארץ בכחו, העשה אלה, ויהי עבדך עשה הנה והנה
 ספק גרונית המוטעמת שבראש השם שמשמאל עשתה צירי מסגול.

1.09 שמות שבאו בראשו של דיבור (או בתוכו)

שכם אחד על-אחיה (בר' מח, כב)³²; עד-אחד לא נעדר (שמ"ב יז, כב)
 לאחד קראתי נעם ולאחד קראתי חבלים (זכ' יא, ז); ואתנן לא נתן-לה (יח' טו, לד)³³
 וגם-אתנן לא תתני-עוד (יח' טו, מא)³³; כל-גיא יגשא (יש' מ, ד)³⁴
 למצד מדברה (דה"א יב, ט)³⁵; שאנן מואב (יר' מח, יא)³⁶.

31. עיין ברכות מח ע"ב.
32. עיין לעיל, סעיף 1.06, ד"ה "אחד"; ולהלן, סעיף 5.
33. עיין אתנן, להלן, סעיף 4.01.
34. עיין גיא(א), להלן, סעיף 4.02.
35. עיין מצד, להלן, סעיף 4.03.
36. עיין שאנן, להלן, סעיף 4.08.

ואלו מוקפים לשמות שטעמם בראשם:

כִּי אֶמְלֵל אֹנִי (תה' ו, ג); וְלִב־אֵין (מש' יז, טז); וְעִנְיָה־צָדֵק (תה' מה, ה)³⁷.

בברכת יעקב, בתוכו של דיבור: שָׁכַם אֶחָד עַל־אַחֶיךָ (בר' מח, כב). אבל בסופו של דיבור: לְעִבְדוֹ שָׁכַם אֶחָד (צפ' ג, ט).

בקונקורדנציות של מנדלקרן ושל אבן-שושן תמצא שם מקום צִלַע הָאֶלֶף (יה' יח, כח). וְצִלַע מוֹטַעַם פֹּזַר הַשְּׁלִישׁ. הא למדת, אין וְצִלַע נסמך. ומצינו את שם המקום צִלַע בהפסק קטן, מוֹטַעַם רביע המשנה, ניקודה של ל"ד שבו קמץ ואין אחריו הָאֶלֶף: (בְּאֶרֶץ בְּנִימִן) בְּצִלַע בְּקֶבֶר קִישׁ אֲבִיו (שמ"ב כא, יד). נסמכה של צִלַע הלווא צִלַע, הטעם מלעיל וצד"י בסגול, כגון צִלַע־הַמֶּשְׁכָּן (שמ"ב כו, כו-כז ועוד).

דבר אחר. אם צִלַע הָאֶלֶף שמו של מקום אחד כביכול, כמובא בקונקורדנציות, כאמור, אין מניין הערים עולה י"ד, כמה שנאמר שם: עָרִים אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה וְחִצְרֵיהֶן, אלא י"ג בלבד. נמצא, השם וְצִלַע ראשון הוא לצמד השמות. נוכל אפוא לראות שלוש מידות: צורת השם הנפרד צִלַע, הנסמך צִלַע, וכשהשם בראשו של צמד שמות – צִלַע, מלרע ופתח, היא הצורה הרהיטה (עיי' למעלה, סוף סעיף 1.03). ויכול הטוען שיטען: מחלוקת טעמים וניקוד. מה נפשוך. אם וְצִלַע, למ"ד פתוחה, ראויה התיבה לטעם משרת. אם וְצִלַע, בפזר המפסיק, ראויה למ"ד להיות קמוצה.

שני שמות מנוקדי פתח ספק עניינם לכאן, שלפי שלא מצאתים אלא פעם אחת, זה בראשו של דיבור והוטעם פשטא המפסיק המשנה, וזה בתוכו של דיבור והוטעם גלגל המשרת, לא ידעתי ניקוד הברה מוטעמת שבצורת היסוד מעיקרה מה הוא, הקמץ אם פתח: (וְעַל־יִזְבֵּל וְיִשְׁלַח שָׂרָשָׁיו, יר' יז, ח)³⁸, (עַל־יִמִּין) פָּרַחַח (יְקוֹמוּ, איוב ל, יב).

1.10 שמות שטופם³⁹

(הַשִּׁיב רָצִין...) אֶת־אֵילַת (לְאֶזְם... וְאֶדְמִים בָּאוּ) אֵילַת (וַיֵּשְׁבוּ שָׁם, מל"ב טז, ו)⁴⁰
בְּיִבְכוּת (בְּיִבְכוּת, שִׁמְאָה ט, א); גִּבְעַת (קִרְיַת עָרִים אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה, יה' יח, כח)⁴¹

37. השם הנפרד: עִנְיָה, כגון בְּקִשּׁוֹ עִנְיָה (צפ' ב, ג). הנסמך: *עִנְיָה (על־פי וְעִנְיָהךָ – תה' יח, לו). והרהיט (עיי' לעיל, סוף סעיף 1.03): עִנְיָה. גִּזְנוּס־בּוֹל, עִנְיָה: "הדעת נוחתה, ניקוד מלאכותי המחזיק נפרד ונסמך כאחד" (במקור: Wahrsh. eine künstliche, st. abs. u. cstr. (kombinierende Vokalisation).

38. אני מחזיק טובה לד"ר מ' מישור, שהסב את לבי לשם הזה.

39. לא הבאתי בזה שמות שמשקלם פְּעֻלַת, כגון אֶסְנַת, בְּשִׁמְתָה, מְחֻלַת, צָרַפְתָה, שמצינו מְבַצֵּקַת (מל"ב כב, א) – פתח בסילוק, וכן לא הבאתי שמות שמשקלם פְּעֻלַת, כגון תּוֹקַחַת (דה"ב לד, כב). והשווה וְאֶנְחֶרֶת (יה' יט, יט).

40. וכן אֵילַת (מל"ב יד, כב), מְאֵילַת (ומְעֻצֵן גִּבְר, דב' ב, ח).

41. גִּבְעַת קִרְיַת שְׁתֵּי עָרִים הֵן, שאם לא כן אין מניין הערים עולה י"ד. עיי' לעיל, סעיף 1.09, ד"ה "דבר אחר".

(וְהָלַךְ לוֹ...) אֵת גִּבְתָּהּ בָּנוּ... וְהָיָה גִבְתָּהּ (בֵּית פְּרָעָה, מֵ"א יא, כ)
 (אֲשֶׁר־כֵּן) וְדִפְתָּ (וְהוֹנְרָמָה, דֵּה"א א, ו); (צִדְקָתָהּ יִשְׂרָאֵל) וְכִהְיוּ (בְּגִדִים יִלְכְּדוּ, מֵש' יא, ו)⁴²
 (אֶל-תַּתָּן) לְחִיתָ⁴³ (נֶפֶשׁ תּוֹרָה חֵת עֲנִיָּה אֶל-תִּשְׁכַּח לְנֶפֶשׁ, תֵּה' עֵד, יס)
 חֲלָקָה (וְחָלִי, יֵה' יס, כה); וְחִמָּתָהּ (רֶשֶׁת וְכִנְרָתָהּ, יֵה' יס, לה)
 (הִמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים) מִחִמָּתָהּ (אֲבִי בֵית-רֶכֶב, דֵּה"א ב, גה); חִמָּתָהּ רֶכֶב (עֵמ' ו, ב)⁴⁴
 (פָּנָה) יִקְרָתָהּ (יֵש' כח, טו); (עֶל-כֵּן) יִתְרָתָהּ (עֲשָׂה, יֵה' מח, לו)⁴⁵
 (אֲשֶׁר חָטָא עֲשָׂה רַע) מֵאֵת⁴⁶ (וּמֵאֲרִיךְ לוֹ, קֵה' ח, יב); (לְמַנְצָה) (עֶל-גִּיְיָתָהּ (לְדוֹד, תֵּה' סא, א)
 (בָּא עֶל-צִיָּתָהּ) (עֶבֶר בְּמִגְדָּן, יֵש' י, כח); (אֶל-תַּתָּן) פּוֹגֵתָהּ (לָךְ, אִיכָה ב, יח)
 (וִירָשָׁהּ) קָאָתָהּ וְקָפְדָהּ (יֵש' לד, יא)⁴⁷; (גִּבְעָתָהּ) קָרִיתָהּ (יֵה' יח, כח)
 רִבָּתָהּ (תַּעֲשֶׂרָנָהּ, תֵּה' סה, י); רִבָּתָהּ (שְׁכֵנָה-לָהּ נֶפֶשׁ, תֵּה' קכ, ו)
 רִבָּתָהּ (שְׁכֵנָה-לָהּ נֶפֶשׁ, תֵּה' כג, ד); רִבָּתָהּ (צִרְיוֹנִי מְנַעֲרִי, תֵּה' קכט, א)
 רִבָּתָהּ (צִרְיוֹנִי מְנַעֲרִי, תֵּה' קכט, ב); (אֲשֶׁר־כֵּן) וְדִפְתָּ (וְהוֹנְרָמָה, בֵּר' י, ג)
 (וְחִמָּתָהּ) רֶשֶׁת (וְכִנְרָתָהּ, יֵה' יס, לה); וְשִׁכְרָתָהּ (וְלֹא מִיָּו, יֵש' גא, כא)⁴⁸
 (אִם-תַּתָּן) שִׁנְתָּהּ (לְעִינֶיךָ, תֵּה' קלב, ד); (וְיָרָא אֶת-שִׁפְעָתָהּ יְהוָה בָּבֶאֱוִי וְיֵאמָר) שִׁפְעָתָהּ⁴⁹ (אֲנִי רֹאֶה,
 מִלִּבִּי ט, יז).

לא הובאו ברשימת תיבות תיבות שנתבלע בהן עיצור שורש אחרון, תי"ו או דל"ת, כגון מִחֲבַת, מִשְׁרַת (מל"א א, טו), לָלֵת (שמ"א ד, יט), שבתִיבוֹת הִלְלוּ ובשכמותן

42. אל תקרא "ובהות-בגדים", שטעם ובהות רביע מוגרש המפסיק בזמן שטעם בגדים מירכא המשרת. ועוד, אם קורא אתה ובהות-בגדים, כביכול הנושא ישרים, כלומר, יילכדו ישרים. רש"י: "בהות שהם עושים הם נלכדים. והמקרא מסורס הוא, כלומר ובוגדים בהות ילכדו". רשב"ע: "בהות הבגידה שיעשו בה ילכדו". רשב"ע לא עמד על טעמי המקרא, ולא פירש הנושא מהו. אבן-שושן בקונקורדנציה שלו אף הוא משך ובהות שמאלה מחמת השווא, אף הביא ערך-משנה: "הות בוגדים", ומימינה של המובאה הכותרת "ובהות-", במקף.
43. אירח מאנדלרן לחברה עם לחית הארץ (יח' כט, ה), משל, נסמכה ל-נפש. אבל דחי המפסיק שמרגלות לחית איננו מניח לך לקרוא לחית-נפש, לשון סמיכות. אילו ביקש הכתוב לומר לחית-נפש, הדעת נותנת, הייתה מוחלפת שיטת ההטעמה, היה בעל הטעמים מטיל את הטעם המפסיק ב-נפש, ואת המשרת – בתיבה לחית. רשב"ע: "לחית. פתח כי הוא סמוך והנסמך אליו חסר כמו שפעת אני רואה [מל"ב ט, יז] והטעם חית השדה". כיוצא בזה ראה גם תרגום יונתן לחית לשון נסמך המחוטר סומך: "לא תמסור לפלחי מוריא דמתילין לחיות ברא נפשת מאלפי אוריתך", כלומר, אין נפש סומכתה של לחית אלא נסמכתו של תורף. גוניס-בול הציעו תיקון לתיבת לחית: לשחת או להוות. אבן-שושן לא נכשל בקונקורדנציה שלו כישלונו של מאנדלרן, שלא הביא לחית הזאת בכלל חית- (הנסמכת).
44. עיין חֲמָתָהּ, להלן, סעיף 3.1; וסעיף 3.3, ד"ה "וילך שלמה".
45. עיין יִתְרָה, יִתְרָתָהּ, להלן, סעיף 3.1; וסעיף 3.3, ד"ה "יתרה עשה".
46. רש"י: "מקרא קצר ודבוק לפניו, לומר מאת ימים מאת שנים מאת אלף. וכן ושכורת (יש' גא, כא) מקרא קצר וחסר: שכורת כעס ולא מין כשאר שכורות".
47. עיין קָאָתָהּ, להלן, סעיף 4.07.
48. עיין לעיל, הערה 46.
49. עיין דברי רשב"ע על חֵת (תה' עז, יט), ולעיל, הערה 43.

פתח האחרון מושבו איתן וקמץ אין לו דריסת הרגל בהן לעולם. פעמים אפילו טעם מפסיק שמן הקיסרים לא הצליח לגבור על פתח האחרון, כגון מִחֶבֶת (וי' ז, ט)⁵⁰. השם מתת (> *מִנְתָּנָה) ספק עניינו לכאן אף הוא. ומפני מה ספק? שלא מצאנוה למתת אלא בין בסוף פסוק: (וְאֶתְנָה לָהּ) מִתָּת (מל"א יג, ז), בין נסמכת: מִתָּת אֱלֹהִים (קה' ג, יג; ה, יח), מִתָּת יְדֹ (יח' מו, ה); יא, בְּמִתָּת־שֶׁקֶר (שמ' כה, יד), ולא ראיתי מתת נפרדת שהוטעמה משרת או טעם מפסיק שמן הפחותים.

כנגד חֶלְקֶת וְחֶלֶי, בקו"ף פתוחה, שראינו למעלה, הרי אֶת־חֶלְקֶת וְאֶת־מִגְרָשָׁה (יה' כא, לא), בקו"ף קמוצה. מה ביניהן? חֶלְקֶת שם ראשון בצמד שמות היא, טעמה מירכא המשרת, ואין בין הברתה מוטעמה ובין הברה מוטעמה שאחריה אלא הברה ומחצית ההברה. חֶלְקֶת מוקפה לימינה⁵¹, טעמה המפסיק המשנה פשטא, ובין הברתה מוטעמה לבין הברה מוטעמה שאחריה שלוש הברות ומחצית ההברה.

2. שמות הנסמכים לפעלים ולמשפטים שלמים

הדברים ידועים ומפורסמים, הלוא הם כתובים על ספרי הדקדוקים⁵². מקצתם בזה

מובאים:

- 2.1 אַחֲרַי נִמְכָּר (גֹּאֲלָה תְהִי־לִי, וי' כה, מח); וַיְהִי אַחֲרַי וַיִּסְבּוּ אֹתוֹ (שמ"א ה, ט)
 וַיִּשֶׁשׁ אֱלֹהֶם עֲשֹׂהוּ (רב' לב, טו); עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ (בר' לא, כ)
 עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־קִדְמוֹ אֲחֻסָּם בְּלֻחָם וּבְמִים (דב' כג, ה); אֲוֹרְנוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחֹךְ (תה' כה, יב)
 שֶׁלֹּחַ־נָא בִיד־תְּשַׁלַּח (שמ' ד, יג); נִתְּנִי אֲדֹנִי בִידִי לֹא־אוּכַל קֹס (איכה א, יד)
 (אֶל־תִּסְתֵּר פְּנֵיךְ וּמִמֶּנִּי) בְּיוֹם צָר לִי... בְּיוֹם אֶקְרָא (מִתֵּר עֲנִי, תה' קב, ג)
 בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת־מִשָּׁה (במ' ג, א); כָּל־יָמַי אֲשֶׁר הִנָּנִעַ בּוֹ (יִסְמָא, וי' יג, מו)
 כָּל־יָמַי הַסִּגִּיר אֹתוֹ (יִסְמָא, וי' יד, מו); כִּי־יָמֵי אֱלֹהֵי יִשְׁמְרֵנִי (אויב כס, ב)⁵³
 (שְׁמַחְנוּ) כִּי־מֹת עֲנִיתָנוּ (תה' ז, טו); וְכָל־נַפֶּשׁ דֹּאֲבָה (מִלְּאֲתִי, יר' לא, כד)⁵⁴
 לַעַת תִּמְוֹס רִגְלָם (רב' לב, לה); עַת פִּקְדֹתֶי (יר' מט, ח)
 עַת פִּקְדֹתֶיךָ (יר' ג, לא); בְּעַת־פִּקְדֹתֶיךָ (יכְשָׁלִי, יר' ו, טו)
 בְּעַת מוֹלִיכְךָ (בְּדֶרֶךְ, יר' ב, יז); קָרִית חֲנָה דֹדְךָ (יש' כס, א)
 וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יַפְעָל (תה' ז, טו); שְׁנוֹת דֹּאֲבָנוּ רָעָה (תה' ז, טו)
 וְאֵת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בוֹ נִנָּע צִרְעַת (וי' יד, לב).

50. עיין ישראל בן־דוד, צורות הקשר וצורות הפסק בעברית שבמקרא, תחביר וטעמי המקרא, ירושלים (בדפוס. להלן, צורות הקשר), סעיף 2.4.1.1, ד"ה "לא הבאתי".

51. עיין צורות הקשר, סעיף 9.2

52. עיין למשל דקדוק גזניוס-קאושט, סעיף 130; עמיקם גיא, תאורים אדנומיגליים בשפות שמיות (עבודת דוקטור), ירושלים תשל"ח, כגון סעיף 3.2.2.

53. אל תקרא: כִּי־יָמֵי אֱלֹהֵי יִשְׁמְרֵנִי. לא כימי גסמך ולא אֱלֹהֵי סומך, שהרי רביע מוגרש הטעם המפסיק על גבי כימי. לא "ישמור עליי כימי האלוהים" אלא שיעור הכתוב: כימים (שבהם) שְׁמְרֵנִי אלוה.

54. הרישה: כִּי הַרְוֵיתִי נַפְשִׁי צִיפָה. ואכן יש שהציעו תיקון הניקוד, כגון דֹּאֲבָה (עיין גזניוס-בול).

2.2 שמות אחדים נסמכי משפטים והם ראויים לייחד את הדיבור בהם

2.2.1 מקום (אֲשֶׁר, שֶׁ, זֶה)

וַיִּתְּנֵהוּ (וַיִּתֵּן אֹתָם...) אֶל-בֵּית הַסֵּהר מִקֹּם אֲשֶׁר-אֲסִירִי הִמְלָה אֲסוּרִים (אֲשֶׁר יוֹסֵף אֲסוּר שָׁם, בֵּר' לט, כ; מ, ג; וּבְכָל-מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל-עֵיר וְעִיר) מִקֹּם אֲשֶׁר דִּבֶּר-הִמְלָה וְדָתוֹ מִגִּיעַ (אס' ד, ג; ח, יז) וּבְקוּהֶלֶת שְׁתֵּי פַעֲמִים לִשְׁוֹן מִקֹּם שֶׁ: אֶל-מִקֹּם שֶׁהִנָּחִלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לְלֶכֶת (קה' א, ז), מִקֹּם שֶׁיְפֹל הָעֵץ שָׁם יְהוּא (קה' יא, ג; וּבִבִּי"ת לִימִינוֹ שֶׁל מִקֹּם: בְּמִקֹּם אֲשֶׁר-הִגְלוּ אֹתוֹ שָׁם יָמוּת (יר' כב, יב); יַעֲלֻ הָרִים יָרְדוּ בְּקָעוֹת אֶל-מִקֹּם זֶה וְיִסְדְּתָה לָהֶם (תה' קד, ח). אֵל תִּקְרָא: אֶל-מִקֹּם זֶה, יִסְדֶּתָ לָהֶם, אֵלֵּא: אֶל-מִקֹּם, זֶה יִסְדֶּתָ לָהֶם. כֹּל כֵּךְ לִמָּה? (א) שֶׁרְבִיעַ מוֹגֵרֶשׁ שֶׁעַל-גְּבִי מִקֹּם גְּדוֹל כּוֹחַ הַפֶּסֶק שֶׁלּוֹ יוֹתֵר מִשֶּׁל מֵהַפֶּךְ לִגְרָמִיָּה שֶׁל זֶה⁵⁵, (ב) זֶה שֶׁבִּפְסוֹק הַזֶּה מִשְׁמַעוֹ אֲשֶׁר. הַשּׁוּוּה פֶּסוֹק כּוֹ שֶׁבִּמְזֻמּוֹר הַזֶּה: שָׁם אֲנִינִיּוֹת יִהְלָכוּן לִוְיָתָן זֶה-יִצְרֶת לִשְׁחַק-בּוֹ, וּבִמְשָׁלִי (כג, כב): שְׁמַע לְאֲבִיָּה זֶה יִלְגֶּךָ. לִוְיָתָן וְלְאֲבִיָּה הָרִי הַתִּיבּוֹת הַיְחִידוֹת שֶׁבְּתוֹךְ חֲצֵאי הַפֶּסוֹקִים שֶׁהוֹטַעוּ טַעֲמִים מִפְּסִיקִים, בְּזִמְנֵן שֶׁזֶּה הוֹקֵף לִשְׁמָאלוֹ אוֹ הוֹטַע טַעַם מִשְׁרָת.

וּפַעַם אַחַת בְּמִקְרָא כִּבְר פֶּרֶק צִירוֹף הַלְשׁוֹן "בְּמִקֹּם אֲשֶׁר" אֵת רֵאשִׁית הַמִּשְׁמַע שֶׁל מִקֹּם וְהִיא לִמְעֵין מִלַּת קִישׁוֹר: וְהִיא בְּמִקֹּם אֲשֶׁר-יֵאָמֵר לָהֶם לֹא-עֲמֵן אֹתָם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֶלְחִי (הו' ב, א). הַעִיר רַאב"ע: "וּפִי(רוֹשׁ) וְהִיא בְּמִקֹּם כִּמוֹ תַחַת אֲשֶׁר לֹא-עֲבָדָתָ (אֶת-ה') אֶלְהִיָּה בְּשִׁמְחָה... וְעֲבָדָתָ אֶת-אֲבִיָּה... בְּרָעַב וּבְצָמָא, דְּב' כֹחַ, מִז-מַח)". וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: "קִרָּא וְטַעַה יַחְזוֹר לְמִקֹּם שְׁטַעַה" (בִּרְכ' ב, ג, כֵּךְ לִפִּי כְּתִיב־הִיד הַטּוֹבִים בְּיוֹתֵר שֶׁל הַמִּשְׁנָה, כְּגוֹן כ"י קֶאֱוֹפְמֵן וּכ"י פֶּאֶרְמָה 138), "בִּשְׁעַת שֶׁהוּ עֹבֵד" (סִפְרֵי דְּבָרִים, פֶּסֶקָה קכָא, לִפִּי כ"י וְאִטִּיקָאן 32, 2, "בִּשְׁעַת שָׂאת נוֹתָן לְתוֹךְ כִּלְיוֹ שֶׁלְּבַעַל הַבֵּית" (שם, פֶּסֶקָה 266).

2.2.2 בְּרָאשִׁית, תַּחֲלֵת

תִּיבָה הַרְאִשׁוֹנָה שֶׁבְּתוֹרָה אֵף הִיא שֵׁם שֶׁנִּסְמַךְ לִמְשַׁפֵּט, שֶׁאֵם לֹא כֵן הִיא הַנִּיּוֹד הַרְאִוִי בְּרָאשִׁית. הוּא הַדִּין בְּנִסְמַךְ תַּחֲלֵת שֶׁבִּפְתַּח גְּבוּאָתוֹ שֶׁל הוֹשַׁע. עֲמַד עַל הַדָּבָר רַאב"ע בִּפְרִירוֹשׁוֹ לְבִרְאשִׁית א, א: "חֲכָמִינוֹ אִמְרוּ שֶׁהִבִּי"ת נֹסֵף כְּבִי"ת (אֶל-מִקֹּם הַמְּזֻבָּח אֲשֶׁר-עֲשָׂה שָׁם) בְּרָאשִׁית (בֵּר' יג, ד), כִּי נִמְצָא רָאשִׁית יִסְעוּ (בִּמ' ב, ט). וְאִילוּ הִיא טַעֲמוֹ כֵּן, הִיא הִבִּי"ת קְמוֹץ בְּקִמָּץ גְּדוֹל. וַיֵּשׁ אֹמְרִים כִּי בְּרָאשִׁית לְעוֹלָם סִמּוּךְ, וְהַטַּעַם: בְּרָאשִׁית הָעֶרֶב אוֹ הַלֵּילָה אוֹ הַחֹשֶׁךְ... וּלְפִי דַעֲתִי שֶׁהוּא סִמּוּךְ כִּמוֹ בְּרָאשִׁית מִמְּלֶכֶת יְהוֹיָקִים (יר' עז, א). וְאֵל תַּתְמָה אֵיךְ נִסְמַךְ עַל פּוֹעֵל עֶבֶר, וְהִנֵּה כֵן תַּחֲלֵת דְּבִרִי"י (הו' א, ב), קְרִינִת קִנָּה דָּוִד (יש' כט, א). וְהַטַּעַם יִתְבָּרֵר לָךְ בִּפְסוֹק הַשְּׁנִי". מִשְׁמַע, אֵין פֶּסוֹק הַרְאִשׁוֹן שֶׁבְּתוֹרָה אֵלֵּא מִשְׁפַּט טַפֵּל, פֶּסוֹקִית הַזִּמְנֵן, מִשֶּׁל נֶאֱמַר: בְּרָאשִׁית בְּרִיאַת וְכו', וּפְסוֹק ב

55. עֵינֵי כּוֹחַ הַפֶּסֶק (לְעִיל, הָעֵרָה 8), בִּיחּוּד עֵמ' 400.

הוא המשפט העיקרי. כיוצא בדבר תחלת דְּבַר־ה' בְּהוֹשֵׁעַ משפט טפל, משל באמר מעין: תחילת נבואת ה' בהושע, והמשפט העיקרי בהמשך הכתוב: וַיֹּאמֶר ה' אֶל־הוֹשֵׁעַ.

2.2.3 אֲשֶׁרִי

רוב אֲשֶׁרִי שבמקרא הרי שמות אחריהם, כגון אֲשֶׁרִי אֶדָם (תה' לב, ב), אֲשֶׁרִי (ה)אִישׁ (תה' א, א; קיב, א), אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ (יש' נו, ב), אֲשֶׁרִי הַגִּבֹּר (תה' לד, ט), אֲשֶׁרִי הַגּוֹי (תה' לג, יב) אֲשֶׁרִי אֲנִשִּׁיךָ (ו)אֲשֶׁרִי עֲבַדְיָה אֱלֹהֵי (מל"א י, ח; דה"ב ט, ז). דבר ברי כחמה. אין השם שאחרי אֲשֶׁרִי ביחסת שָׁל, אלא אֲשֶׁרִי הוא הנשוא, ואחרי אֲשֶׁרִי – הנושא. ויש אֲשֶׁרִי שבאו לפני פעלים או לפני משפטים שלמים שהם משפטי נושא, כביכול הושמט הנושא, כגון האִישׁ, ונשאר על כנו המשפט המתאר את הנושא הנעלם: אֲשֶׁרִי שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ (תה' קמו, ה), ובלא סימן החיבור: אֲשֶׁרִי וַתִּבְתָּךְ וַתִּקְרַב־ (תה' סה, ה). וְאֲשֶׁרִי דִרְכָּךְ יִשְׁמְרוּ (מש' ח, לב) – כאן אין אֲשֶׁרִי נסמך לתיבה הסמוכה, כגון אֲשֶׁרִי שְׁמִרְתָּ מִשְׁפָּט (תה' קו, ג), שהרי לא ביקשה חֲכָמָה לברך את הדרכים שיהו מאושרות, אלא את האנשים שישמרו את דרכיה, משל אמרה חכמה: אשרי ישמרו דרכי.⁵⁶

3.1 מוכרתים ו"נסמכים" המשמשים בלשונות דומים

אֶדָם פִּטְדָה וְכָרַקַּת (שמ' כה, יז; לט, י)	סִפְרִי גִפְרִי וְכָרַקַּת ⁵⁷ (וזהב יח' כח, יג)
וַיִּלְךְ שְׁלֹמֹה חֲמַת צוֹכָה (דה"ב ח, ג)	וַיִּלְכּוּ מִשֶּׁם חֲמַת רִבְכָּה (עמ' ו, ב)
עֲלִיכֶן יִתְרָה עֲשָׂה יִשׁ' טו, ז)	עֲלִיכֶן יִתְרָת עֲשָׂה יִר' מח, לו)
מֵאֵה אֶלֶף (מל"ב ג, ד ועוד)	מֵאֵת אֶלֶף (במ' ב, כד)
מֵאֵה כֶּכֶךְ (עז' ח, כו)	מֵאֵת כֶּכֶךְ (שמ' לח, כה)
(וַיִּשָּׁב אֶת־אֶלֶף־)וּמֵאֵה הַכֶּסֶף (שו' יז, ג)	(הַשִּׁיבֹּ נָא... וּבְתִיָּהֶם) וּמֵאֵת הַכֶּסֶף (נח' ה, יא)
מֵאֵה שָׁנָה (וְעֹשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים, בר' כג, א)	מֵאֵת שָׁנָה (וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשָּׁ שָׁנִים, בר' כה, ז)
וַיְהִי בִשְׁנָה הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ (יר' נב, ד)	וַיְהִי בִשְׁנַת הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ (מל"ב כה, א)
בִּשְׁנָה הָרְבִיעִית לַיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ (יר' כה, א)	בִּשְׁנַת הָרְבִיעִית לַיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ (יר' מו, ב).

3.2 מידה זו, מוכרתים ו"נסמכים" המשמשים בלשונות דומים, רישומה ניכר בעיקר במספרים שבין שתיים ובין שמונה-עשרה:

וְלִשְׁנֵים הָאֲנָשִׁים (יה' ו, כב)	שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים (יה' ב, כג)
שְׁנֵים־אֲנָשִׁים מְרֻגְלִים (יה' ב, א)	שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עֲבָרִים (שמ' ב, יג)
שְׁנֵים חֲדָשִׁים (שו' יא, לו; לט)	שְׁנֵי חֲדָשִׁים (שו' יא, לח)
שְׁנֵים טוֹרִים רְמוּגִים לְשִׁבְכַת הָאֶתֶר (דה"ב ד, יג)	שְׁנֵי־טוֹרִים רְמוּגִים לְשִׁבְכַת הָאֶתֶר (מל"א ז, מב)

56. עיין ישראל בן־דוד, "מפסיקים קיסרים שלא ניכרו בחוצות אמ"ת", ספר היובל לרב מרדכי ברויאר, ירושלים תשנ"ב, סעיף 8 (עמ' 187–189).

57. הבאתי וְכָרַקַּת, אף על פי שאין משקלה משקל נסמך דווקא.

וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרָבִים זָהָב (ש"מ' לו, ז)
עַל-פְּנֵי וְשְׁנֵי עֲדִים (א"ו עַל-פְּנֵי שְׁלֹשֶׁה-עֲדִים יָקוּם
דָּבָר, דב' יט, טו)
וְשְׁתֵּי דִלְתוֹת לְאַחֶרֶת (יח' מא, כד)

וְלֹא-שָׁחֹר... הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חָלָה וְנִעְרָה (ד"א
ד, ה)

וְשְׁתֵּי נָשִׁים מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל (ש"מ"א יג, א)
אֵלֶּה עֲשׂוּ שְׁלֹשֶׁת הַגְּבוּרִים (ש"מ"ב כג, יז;
ד"א יא, יט)

שְׁלֹשֶׁת יָמִים (ב"ר' ל, לו ועוד)
עַד-מִלְאֵת שְׁלֹשֶׁת שָׁבָעִים יָמִים (ד"ג' י, ג)
כַּחֲמִשָּׁת עָשָׂר אֲלֶף (ש"ר' ח, י)
חֲמִשָּׁת שָׁקִלִים בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ (ב"מ' יח, טו)
שֵׁשֶׁת חֲדָשִׁים (מ"א יא, טו)
וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים (יח' מו, ו)
שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים
(יח' מה, כג)

שִׁמְנֵה עָשָׂר אֲלֶף אִישׁ (ש"ר' כ, כה)
עֲשָׂרָה יָמִים (י"ר' מב, ז)
עֲשָׂרָה כֶּסֶף (ש"ר' יז, י)
וְנִתְּנָה לָהּ אֶת עֲשָׂרַת הַשְּׁבָקִים (מ"א יא, לה)
וְלִנְחָכָה עֲשָׂרַת שָׁקִלִים (י"י' כז, ה).

וְעֲשִׂית שְׁנֵים כְּרָבִים זָהָב (ש"מ' כה, יח)
עַל-פְּנֵי וְשְׁנֵים עֲדִים (א"ו שְׁלֹשָׁה עֲדִים יוֹמֶת הַמֶּלֶךְ,
דב' יז, ו)

וְשְׁתֵּים דִּלְתוֹת לְהִיכָל וְלִקְדָּשׁ
וְשְׁתֵּים דִּלְתוֹת לְדִלְתוֹת (יח' מא, כג-כד)
שְׁתֵּים נָשִׁים בְּנֹת אֶם-אֶחָת הָיוּ (יח' כג, ב)

וְשְׁתֵּים נָשִׁים מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם (ד"ה"ב לג, כא)
בְּשִׁלּוֹשָׁה הַגְּבוּרִים (ש"מ"ב כג, כב;
ד"א יא, יב; כד)

שְׁלֹשָׁה יָמִים (ש"מ"א ל, יב ועוד)
הַיִּתִּי מִתְאַבֵּל שְׁלֹשָׁה שָׁבָעִים יָמִים (ד"ג' ב, ב)
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם (ש"מ' טז, א ועוד)
חֲמִשָּׁה שָׁקִלִים כֶּסֶף (י"י' כז, ו)
שֵׁשֶׁת חֲדָשִׁים (מ"א טו, ח ועוד)
שֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים (יח' מו, ד)
שִׁבְעָה(ר) פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים(ם) (ב"מ' כג, א; כט;
ד"א טו, כו)

שִׁמְנֵה עָשָׂר אֲלֶף אִישׁ (ש"ר' כ, מד)
עֲשָׂרָה יָמִים (ב"מ' יא, יט)
עֲשָׂרָה כֶּסֶף (ש"מ"ב יח, יא, וְעֲשָׂרָה הַכֶּסֶף (י"ר' לב, ט)
וְנִתְּנָה לָהּ אֶת עֲשָׂרַת הַשְּׁבָקִים (מ"א יא, לא)
וְלִנְחָכָה עֲשָׂרַת שָׁקִלִים (י"י' כז, ז)

3.3 לכאורה אין בין הטור הימני ובו השמות המוכרתים ובין הטור השמאלי ובו השמות הנסמכים ולא כלום. אף על פי כן תמצא במקצת השמות הפרש בין המוכרתים ובין הנסמכים. מה ביניהם? יש ביניהם, שהמוכרתים בסופו של דיבור יושבים, והנסמכים בתוכם מושבם ונמשך עניינם:

בְּרִקְתָּ אַחֲרֵינוּה במניין האבנים היקרות כתובה: אֲדָם פְּטֹדָה וּבְרִקְתָּ הַטּוֹר הָאֶחָד (ש"מ' כח, יז; לט, י). בְּרִקְתָּ בַּתוֹךְ מַגִּיין האבנים היקרות כתובה: סִפְרִי גִפְה וּבְרִקְתָּ וְזָהָב (יח' כח, יג).

וַיֵּלֶךְ שְׁלֹמֹה חֲמֶת צוֹבָה. חֲמֶת צוֹבָה סוֹף הַהֲלִיכָה. אַחֲרֵיהּ וַיִּחְזַק עֲלֶיהָ, עַנְיִין חֲדָשׁ. ולפי שהפסוק מחוסר אתנחתא, לפיכך זקף קטון הזקוף על צוֹבָה המפסיק הגדול שמימין לסילוק הוא, משל הוטלה אתנחתא מתחת לצוֹבָה. אבל עמוס גיבא: עֲבָרְךָ כְּלָבָה וְרָאוּ וּלְכוּ מִשָּׁם חֲמֶת רִבָּה וּרְדוּ גַּת-פְּלִשְׁתִּים הַטּוֹבִים מִן-הַמַּמְלָכוֹת הָאֵלֶּה אֶם-רַב גְּבוּלָם מַגְבִּלָּכֶם. אף על פי שאתנחתא נחה תחת רִבָּה, אין וּלְכוּ מִשָּׁם חֲמֶת רִבָּה סוֹף צִוּוּיָּיו של עמוס, כיוון ששילש וציווה עוד הליכה: וּרְדוּ גַּת-פְּלִשְׁתִּים. ורק אחרי כן שאל: הַטּוֹבִים

וגו'. תמיה אני על בעל הטעמים, מה ראה לחלק את הפסוק חלוקה שאין הדעת סובלת לכאורה: שני ציוויים מזה, ציווי ושתי שאלות מזה, ולא הטיל אתנחתא בין הציוויים ולשאלות, היינו, תחת פלשתיים.

יתרה עשה סופו של דיבור הוא, ועשה הוטעמה אתנחתא: על-כן יתרה עשה (יש' טו, ז). יתרת עשה תוכו של דיבור הוא, עשה הוטעמה טיפחא והמשכו של דיבור אחריה: על-כן יתרת עשה אבדו (יר' מח, לו).

מאה אלה הרי כל המספר או סופו. (א) אחרי הדבר המנוי, כגון ומאה אלה אילים צמר (מל"ב ג, ד), אלה אלפים ומאה אלה איש שלף חרב (דה"א כא, ה), מאה אלה גבור חיל (דה"ב כה, ו), מאה-אלה כפרים (דה"א כט, ז), מאה-אלה כרים (מל"ב ג, ד), מאה-אלה רגלי (מל"א כ, כט). (ב) לפניו הדבר המנוי: זהב כפרים מאה-אלה וכסף אלה אלפים כפרים (דה"א כב, יד), ונפש אדם מאה אלה (דה"א ה, כא). מאת אלה רק ראשו של מספר, והמשכו בצדו: מאת אלה ושמנת-אלפים ומאה לצבאתם (במ' ב, כד). מאת אלה לא מצאתי.

מאה כפר גמנו בסוף רשימת הכסף והזהב: ואשקלה על-ידם כסף כפרים... זהב מאה כפר (עז' ח, כו). אחרי כן בא מניין הכלים: וכפרי זהב... וכלי נחשת... (שם, כז). מאת כפר גמנו בתוך רשימת הכסף: וכסף פקודי העדה מאת כפר ואלה ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש (שם' לח, כה).

ומאה הכסף אין אחרי דבר מנוי עוד: אלה ומאה הכסף אשר לקח-לה... וישב את-אלה ומאה הכסף לאמו (שו' יז, ב-ג). ומאת הכסף בתוך רשימת דברים מושבה: השיבו נא להם כהיום שריתיהם... ומאת הכסף והדגן והתירוש והיצהר אשר אתם נשים בקם (נח' ה, יא).

ראינו שנים אנשים מזה, שני אנשים מזה, כגון שנים-אנשים מרגלים (יה' ב, א) כנגד שני-אנשים עברים (שם' ב, יג), שנים טורים רמונים (דה"ב ד, יג) כנגד שני-טורים רמונים (מל"א ז, מב), על פני שנים עדים (דב' יז, ו) כנגד על-פי שני עדים (דב' יט, טו). פעמים הלשון שווה ואפילו טעמי המקרא שווים בצמדי הכתובים. דומה, אין בין שנים אנשים ובין שני אנשים ולא כלום.

ראיתי שנים (ה)אנשים בשלושה כתובים. אלו הם: וישלח יהושע-בן-נון מן-השטים שנים-אנשים מרגלים (יה' ב, א), והושיבו שנים אנשים בני-בלעל נגדו (מל"א יא, ו) לשנים האנשים המרגלים את-הארץ אמר יהושע (יה' ו, כב).

כנגד שלושה לשונות שנים (ה)אנשים הללו מצאתי לשון שני אנשים 11 פעמים במקרא. והנה שלושה כתובים ובהם ניקבו שמות שני האנשים, וכתוב אחד אין מודיענו שמות האנשים אלא פרטים אחרים על אודותם. אלו הם: וישארו שני-אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד (במ' יא, כו) ושני אנשים שרי-גודים היו בן-שאול

שם האחד בענה ושם השני רכב (שמ"ב ד, ב), אשר פגע בשני אנשים צדקים וטבים ממנו ויהרגם בחרב ואבי דוד לא ידע את-אבנר בן-נר שר-צבא ישראל ואת-עמשא בן-יתר שר-צבא יהודה (מל"א ב, לב), שני אנשים היו בעיר אחת אחד עשיר ואחד רשע (שמ"ב יב, א).

מה שראינו בפרשת שנים אנשים כנגד שני אנשים במעומעם סימן מובהק הוא בפרשת שנים שנים כנגד שתי נשים. אחרי כל לשון שתי נשים הכתוב מביא שמותן או פרט אחר על כל אחת ואחת מהן, מה שאין כן אצל שתי נשים. בשתי נשים נחל: ויחללו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה (בר' יד, יט), ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם השנית פננה (שמ"א א, ב), ולאשחור אבי תלוצ היו שתי נשים חלאה ובערה (דה"א ד, ה), כיתתהיון לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה (דב' כא, טו). ושתי נשים: אז תבאנה שתי נשים זנות אל-המלך (מל"א ג, טז), בן-אדם שתי נשים בנות אם-אחת היו (יח' כג, ב), והנה שתי נשים יוצאות ורות בכנניהם (זכ' ה, ט). האומנם מקרה בעלמא הוא? תיקו.

ששה חדשים תמצא בסופי הדיבורים ובטעמים מפסיקים שמפת הקיסרים. באתנחתא: בחברון מלך על-יהודה שבע שנים וששה חדשים (שמ"ב ה, ה). וּמֶלֶךְ-שֵׁשׁ שָׁבַע שָׁנִים וְשֵׁשׁ חֳדָשִׁים (דה"א ג, ד); ובסילוק: ויהי מספר הימים אשר היה דוד מלך בחברון על-בית יהודה שבע שנים וששה חדשים (שמ"ב ב, יא), בשנת... מלך זכריהו בן-ירבעם על-ישראל בשמרון ששה חדשים (מל"ב טו, ח). ששת חדשים לא מצאתי אלא פעם אחת, והם בראשו של דיבור ולא הוטעמו אלא תביר, המפסיק המשנה: כן ששת חדשים ישב-שם יואב וכל-ישראל (מל"א יא, טז). במה דברים אמורים? בספרי דברי הימים. אבל באסתר ב, יב אין תלמוד לומר ששת חדשים אלא ששה חדשים: ששה חדשים בשמן המזר וששה חדשים בבשמים ובתמריהם הנשים.

ששה כבשים תמימים ואיל תמימים... וששת כבשים ואיל תמימים יהיו (יח' מו, ד-ו). בשני כתובים הללו שתי יחידות תחביריות קטנות הדומות זו לזו: היחידות הראשונות הוטעמו דרגא, תביר וטיפחא, והשניות טעמיהן מירכא וסילוק. היחידה הראשונה שבפסוק ד אין בה אלא כבשים, ובפסוק ו היחידה הראשונה מחזקת כבשים ואיל.

דבר אחר. היחידות התחביריות הראשונות שבפסוקים ד, ו גדרות גדרות אבנים גבוהות. בפסוק ו יחזקאל וי"ו הקמוצה עדות בן-איל שמה שזה סופה של יחידה הראשונה⁵⁸. ובפסוק ד שווא של ואיל ומירכא המשרת סימנים הם, שזה ראשה של יחידה השנייה, לשון אחר, תמימים סופה של יחידה הראשונה.

58. עיין צורות הקשר, סעיף 10.1.7.

שְׁבַעֲהָ(י)פְּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים הָרִי בִּסּוּפֵי פִסּוּקִים: וְהָכֵן לִי בָזָה שְׁבַעֲהָ פְּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים (במ' כג, א; כט), וַיִּזְבְּחוּ שְׁבַעֲהָ פְּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים (דה"א טו, כו). שְׁבַעֲתָ פְּרִים וְשִׁבְעָתָ אֵילִים בְּתוֹכּוֹ שֶׁל פִּסּוּק: שְׁבַעֲתָ פְּרִים וְשִׁבְעָתָ אֵילִים תְּמִימִם לַיהוָה (יח' מה, כג).

שְׁמֶנֶה עֶשְׂרֵה אֶלֶף אִישׁ בִּסּוּפּוֹ שֶׁל דִּיבּוּר: וַיִּפְּלוּ מִבְּגָדֵיהֶם שְׁמֶנֶה עֶשְׂרֵה אֶלֶף אִישׁ (שו' כ, מד). שְׁמֶנֶה עֶשְׂרֵה אֶלֶף אִישׁ בְּתוֹכּוֹ שֶׁל דִּיבּוּר: וַיִּשְׁחִיתוּ בְּבָגְדֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד שְׁמֶנֶה עֶשְׂרֵה אֶלֶף אִישׁ אֶרְצָה (שו' כ, כה).

עֶשְׂרֵה הַכֶּסֶף, עֶשְׂרֵה כֶּסֶף – הַכֶּסֶף בִּסּוּפּוֹ שֶׁל דִּיבּוּר וְהוּטַעַם מִפְּסִיק קִיסֵר (יר' לב, ט). כֶּסֶף בִּסּוּפּוֹ שֶׁל דִּיבּוּר (קטן) וְהוּטַעַם זָקָף קִטּוֹן הַמֶּלֶךְ: וְעָלִי לָתֵת לָהּ עֶשְׂרֵה כֶּסֶף (וְהַגִּירָה אַחֲתָה, שִׁמ"ב יח, יא). עֶשְׂרֵת כֶּסֶף בְּתוֹכּוֹ שֶׁל דִּיבּוּר וְאִין כֶּסֶף מוּטַעַם אֵלֶּא פִּשְׁטָא הַמִּשְׁנָה: וְאֶבְרָהָם אֶת־לָהּ עֶשְׂרֵת כֶּסֶף לְיָמִים (וְעָרָה בְּגָדִים וּמַחֲתָהּ, שו' יז, י). סִימָנָד: (וַיְהִי־בָּהּ) הָפָה (מִן־הַנָּשִׁים) בְּתוֹנִיתֶיהָ... (וּבִתְתָּהּ) אֶתֶּנָּה וְאֶתֶּנָּה (לֹא נִתְּנָהּ וְתִתִּי) לְהָפָה (יח' טז, לד).

4. שמות אחדים הנוקטים דרך נסמכים בראשו של דיבור, אף על פי שאין אחריהם שמות ביחסת-של

4.01 אתנן

כִּשְׁהַנְשׂוּא קוֹדֵם ל־אֶתֶּנָּה נו"ן הַרְאֻשׁוֹנָה קְמוּצָה: לְקַלֵּס אֶתֶּנָּה (יח' טז, לא). יְכוּל, קִמֵּץ לֵה לְנו"ן סִילּוֹק הַקִּיסֵר, תִּלְמוּד לומר: אֶתְּנָה אֶתֶּנָּה עַל כָּל־עֲרֵבּוֹת דִּגְן (הו' ט, א), וּבִתְתָּהּ אֶתֶּנָּה (יח' טז, לד) – לומר לך: כִּשְׁאֶתֶּנָּה אַחֲרֵי נִשְׂוֹאוֹ נו"ן קְמוּצָה גַם בְּזָקָף קִטּוֹן הַמֶּלֶךְ, וְאִפִּילוֹ בְּרִבִּיעַ הַמִּשְׁנָה.

וְכִשְׁאֶתֶּנָּה קוֹדֵם לְנִשְׂוֹאוֹ נו"ן הַכְּפוּפָה פְּתוּחָה: וְאֶתֶּנָּה לֹא נִתְּנָה (יח' טז, לד), וְגַם־אֶתֶּנָּה לֹא תִתְּנִי־עוֹד (שם, מא). אִין צִרִיךְ לומר, אֶתֶּנָּה הַנְּסִמָּךְ נִיקוּדוֹ פִּתְחָה: אֶתֶּנָּה זוֹנָה (דב' כג, יט; מ"א, א; ז; ז).

4.02 גי'א

שם זה ארבע פנים לו.

א. בְּבֹאוֹ בִּסּוּפּוֹ שֶׁל דִּיבּוּר (קצר) גִּימ"ל שֶׁלּוֹ פְּתוּחָה: עַד־בּוֹאֶךָ גִּי'א (וְעַד שְׁעָרֵי עֲקָרִיו, שִׁמ"א יז, גב). כִּיּוּצָא בְּדַבָּר כִּשְׁהַשֵּׁם מִיּוֹדֵעַ, וְאִפִּילוֹ מוֹשְׁבוֹ בְּרִאשׁוֹ שֶׁל דִּיבּוּר, כְּגוֹן הַגִּי'א⁵⁹ אֲשֶׁר בְּשִׁדָּה מוֹאֵב (במ' כא, כ), וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי'א בְּאֶרֶץ מוֹאֵב (דב' לד, ו), וְהִנֵּי

59. (וּמִמֶּנֶּה נִחְלִיאֵל וּמִנֶּחֱלִיאֵל בְּמֹת) וּמִבְּמֹת הַגִּי'א אֲשֶׁר בְּשִׁדָּה מוֹאֵב. אֵל תִּקְרָא וּמִבְּמֹת־הַגִּי'א, כִּיכּוֹל סְמִיכוֹת, כְּכֹתֶר־הַמִּשְׁנָה שֶׁהֵבִיא אֲבִן־שׁוֹשֶׁן בְּקוֹנְקוֹרְדִּנְצִיָּה שֶׁלּוֹ לְמִקְרָא בְּעֶרֶךְ "גִּי, גִּי'א", שֶׁאִין רִבִּיעַ הַמִּפְסִיק הַמִּשְׁנָה שֶׁעַל־גִּבִּי וּמִבְּמֹת מִנִּיחַ לָךְ לְקִרְאוֹ כֵּן. אֵלֶּא רִבִּיעַ לְלַמֵּד יִצָּא

בִּינָן וּבִיזְהָרָה (יה' ח, יא), רָאָה דְרָכָהּ בְּגִיָּא (יר' ב, כג), וְהִתְרַתִּי לְגִי אֲבָנִיָּה (מי' א, ו). וכן גימ"ל פתוחה כשהשם גם סומך גם מידוע: שְׁעָר הַגִּיָּא (נח' ג, יג).
 ב. בבואו ביידוע ובטעם מפסיק קיסר גימ"ל קמוצה: וְנִשְׁבַּב בְּגִיָּא מִלְּבִית פְּעוֹר (דב' ג, כט) – ליתא אתנחתא, עיין כוח ההפסקה, עַד לְמִזְרַח הַגִּיָּא (דה"א ד, לט).
 ג. כשהשם נסמך ניקודו צירי, כגון (ב)גִּיָּא חֲזִיזָן (יש' כב, א; ח, ו) וְלֹא-יֵאָמֵר (יקרא⁹ לְמָקוֹם הַזֶּה) עוֹד הַתַּפֶּת וְגִיָּא בְּ-הַנֶּחֱסִי אִם-גִּיָּא הִתְרַגָּה (יר' ז, לב; יט, ו), בְּגִיָּא צִלְמֹת (תה' כג, ד). ואפילו אין השם נסמך ניקודו צירי, ובלבד בראשו של דיבור יהיה: גִּיָּא גְדוֹלָה מְאֹד (זכ' יד, ד).
 ד. בראשו של דיבור ובאין יידוע פעם אחת גם סגול: כָּל-גִּיָּא יִשְׁאָא (יש' מ, ד).
 סוף דבר: ביידוע לעולם תנועת a. הִגִּיָּא וכיו"ב לא תמצא.

4.03 מצד

ניקוד צד"י של מצד קמץ לא במפסיק קיסר בלבד: וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּמִצְדָּ (דה"א יא, ז), אלא גם במפסיק פחות ממנו, בטיפחא: וַיִּבְאוּ... עַד-לְמִצְדָּ לְדָוִד (דה"א יב, יז). גם בריבוי הנסמך קמץ: מִצְדוֹת סִלְעִים מִשְׁגְּבוּ (יש' לג, טז). גורת מִצְדָּ עו"י, וקרוב הוא אל מִצְדוֹ, מִצְדָּה, מִצְדָּה. אף על פי כן נתכוון הקמץ לפתח כשנקלע השם לשם אחר אחריו וטעמו משרת: וּמִן-הַגִּדִּי נִבְדְּלוּ אֶל-דָּוִד לְמִצְדָּ מִדְּבָרָה גִּבְרִי הַחִיל (דה"א יב, ט).

4.04 ענין

כשהשם בסופו של דיבור קטן הרי יו"ד קמוצה: נָתַן עֲנָן (קה' ב, כו), קל וחומר (א) כשה"א הידיעה לפניו: רָאִיתִי אֶת-הָעֲנָן (קה' ג, י), וְלִרְאוֹת אֶת-הָעֲנָן (קה' ח, טז); (ב) כשהשם סומך וטעמו מפסיק קיסר: בָּרַב עֲנָן (קה' ה, ב). כל אלה חבירו בטעמים מפסיקים, לרבות טעם שאינו אלא שלישי, הוא גרש. אבל בטעמים משרתים מימין ל־רע יו"ד פתוחה: (ב)עֲנָן רַע (קה' א, יג; ד, ח; ה, יג).

4.05 פרש

ניקוד רי"ש של פרש קמץ מעיקרו, שהרי משקלו פֶּעֶל, ואפילו בראשו של פסוק מושבו ואין טעמו אלא משרת: פָּרַשׁ מַעֲלָה (נחום ג, ג). לפיכך אף אתה אל תתמה שניבא ירמיה מקול פָּרַשׁ (יר' ד, כט), רי"ש קמוצה. אלא יחזקאל מה ראה לומר מקול פָּרַשׁ (יח' כו, י), רי"ש פתוחה? מה ביניהם? יש ביניהם. שאמר ירמיה: מְקוֹל פָּרַשׁ וְרִמְיָה קִשֶּׁת, פָּרַשׁ בסופו של לשון הסמיכות מְקוֹל פָּרַשׁ, טעמו גרש, המפסיק השלישי, ואחריו צירוף סמיכות חדש: וְרִמְיָה קִשֶּׁת. אבל ביחזקאל נאמר: מְקוֹל פָּרַשׁ וְגִלְגָּל

שהמשפט משפט חסר ועלינו להשלים בלב את הנשוא החסר, מעין "באו", כלומר, מבמות נסעו אל הגיא וכו', כשם שהנשואים חסרים גם בפסוקים הקודמים, כגון יט: וּמִמִּתְנֶה נְחִילָאֵל וּמִנְחִילָאֵל בְּקִמָּת.

וְקָבַב. נמשך פֶּרֶשׁ לעבר וְגִלְגָּל שאחריו יותר משנמשך אל מקוֹלֹ שֶׁלפָּנָיו. פֶּרֶשׁ וְגִלְגָּל צמד שמות הקשור בוֹיִו החיבור. עדים הטעמים: על גבי פֶּרֶשׁ קדמא המשרת ועל גבי וְגִלְגָּל גרש המפסיק.

4.06 צרי

כלל: אין בין תנועה חטופה לתנועה שוואה אלא שחטופה בעיצורים הגרוניים ושוואה בשאר עיצורים. אבל אורכה של תנועה חטופה שווה לשל שוואה, שתיהן חצאי תנועות הן. לפיכך תנועת קו"ף שפופעל תִּקְבְּנוּ (במ' כג, כה) ושפופעל יִקְבְּהוּ (מש' יא, כו; איוב ג, ח) שוות באורך. זה כלל גדול בדקדוק הלשון, אבל שוברים עמו: בתוכו של דיבור ובהפסק קטן: צרי, צד"י מנוקדת חטף-קמץ: הַצְרִי אֵין בְּגִלְגָּד (יר' ח, כב), עֲלִי גִלְגָּד וְקָחִי צָרִי בְּתוֹלֶת בַּת־מִצְרַיִם (יר' מו, יא), קָחוּ צָרִי לְמִכְאוּלָּה (יר' נא, ח). יעקב אמר להם לבניו: מִעֵט צָרִי וּמִעֵט דְּבִשׁ נִכְאֵת וְלֹט (בר' מג, יא). אבל במכירת יוסף נאמר: נִכְאֵת וְצָרִי וְלֹט (בר' לז, כה). מה ביניהם? צרי בסופם של הלשונות מִעֵט צָרִי, וְקָחִי צָרִי, קָחוּ צָרִי, וטעמיו טעמים מפסיקים שאינם קיסרים. הַצְרִי נוכל לראות, משל היו שתי תיבות: (א) צרי, (ב) ה"א השאלה. התיבה שאחרי הַצְרִי, אֵין, פניה לעבר בְּגִלְגָּד שאחריה. משמע, הַצְרִי עומד לבדו. לפיכך הוטעם בפשטא המפסיק. ואילו וְצָרִי לפניו טעם מפסיק (נִכְאֵת), ראשון הוא בצמד שמות (וְצָרִי וְלֹט) ולרגליו מונח המשרת⁶⁰. ועוד, בסוף מניינם של חמישה מיני מזונות ובזקף קטון המלך צד"י חלומה ווי"ו החיבור קמוצה: בְּחִטִּי מִנִּית וּפְנֵג וּדְבִשׁ וְשֶׁמֶן וְצָרִי (יח' כז, יז). יושם אל לב: כשם שאין ניקוד ההפסק וְצָרִי במפסיק קיסר, כך אין ניקוד ההקשר וְצָרִי בשם נסמך. הא למדת, כמה גדול כוחו של תחביר לצור צורות הקשר וצורות הפסק למכביר.

4.07 קאת

ניקוד השם מעיקרו קָאֵת, אל"ף פתוחה: וַיִּרְשׁוּהָ קָאֵת וְקָפֹד (יש' לר, יא), גִּם־קָאֵת גִּם־קָפֹד (צפ' ב, יד). נסמך הרי קָאֵת: דְּמִיתִי לְקָאֵת מִדְּבָר (תה' קב, ז). וכשהשם מיוחד,

60. אלמלי היה וְצָרִי ראשון בצמד השמות (וְצָרִי וְלֹט) ואלמלי היה מוטעם טעם משרת, מי יודע, אפשר הייתה הצורה *וְצָרִי, כדרך שמצינו וְהֵב (הָאֶרֶץ הַהִוא, בר' ב, יב), וְשִׁבָּה (שְׁבִיָּה, שו' ה, יב), וְשִׁמְעֹ (דנ' ט, יח). שכן דומה, וְצָרִי דבוק ל־וְלֹט יותר משדבוק וְהֵב ל־הָאֶרֶץ וְשִׁבָּה ל־שְׁבִיָּה, לפי ש־וְצָרִי וְלֹט יחידה תחבירית אחת (קטנה) היא, צמד שמות הקשור בוֹיִו החיבור. ואילו בלשון וְהֵב הָאֶרֶץ הַהִוא שלוש תיבות המחזיקות שתי יחידות תחביריות: יחידת הסומך (הָאֶרֶץ הַהִוא) ויחידת הנסמך (וְהֵב). חלוקה זו אף טעמי המקרא רומזים לה, שהוטעם וְהֵב טעם מפסיק (משנה), תביר. בלשון וְשִׁבָּה שְׁבִיָּה הִלּוּא שתי יחידות תחביריות, נשוא ומושא. הציווי וְשִׁמְעֹ מנוקד קמץ של הפסק, מקומו בסופו של דיבור (הִלּוּא אֶל־הַיּוֹאָזֶה וְשִׁמְעֹ פָּחַח עֲיִזָּה וגו'), וטעמו סגולתא שהוא ראש למלכים. בכ"י לניגראד ובכתר תמצא גם וְקָרַב־לָבֹו (תה' נה, כב), ובמקראות גדולות (שוקן תרצ"ז) ובתנ"ך קורן: וְשִׁקָּה־לִּי (בר' כז, כו), וְסִעְדָּה (מל"א יג, ז) – עיין מנחת ש"י, וְצִעֲקִי (יר' כב, כ) – עיין מנחת ש"י, ובתנ"ך קורן: וְסִאֵה־לָּלֶת (מל"ב ז, יח).

אל"ף קמוצה: וְאֶת־הַתְּנִשְׁמָת וְאֶת־הַקָּצֵת וְאֶת־הַרְחֵם וי' יא, יח – ליתא זקף ואתנחתא. כלומר, טיפוחא של הַקָּצֵת מפסיק דמוי קיסר הוא⁶¹. יכול לא קמצה את האל"ף ה"א הידיעה, אלא ניקוד הפסק הוא בטעם מפסיק דמוי קיסר, תלמוד לומר: וְהַקָּצֵת וְאֶת־הַרְחֵמָה וְאֶת־הַשִּׁלָּה (דב' יד, יז), אל"ף קמוצה במשרת מירכא.

4.08 שאנן

כש־שאנן בא אחרי השם שהוא מתאר נו"ן הכפופה קמוצה: נוֹן־שָׁאֲנָן (יש' לג, כ)⁶², לְעִשְׂתוֹת שָׁאֲנָן (איוב יב, ה). אבל כש־שאנן קודם לו לשם שהוא מתאר ניקודו פתח: שָׁאֲנָן מוֹאֵב (יר' מח, יא).

במילונות ובקונקורדנציות תמצא שָׁאֲנָן זה בפועל, אורח לחברה עם פועלי אמת: וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן (יר' ל, י; מו, כז), וְשָׁקֵט־בֶּטֶח וְשָׁאֲנָן מִפְּחַד רָעָה (מש' א, לג), יַחַד אֲסִירִים שָׁאֲנָנוּ (איוב ג, יח). המשכם של דברי ירמיהו (מח, יא) ללמד יצא שאין שָׁאֲנָן פועל: שָׁאֲנָן מוֹאֵב מִנְעוּרָיו וְשָׁקֵט הוּא אֶל־שִׁמְרָיו. אין תלמוד לומר וְשָׁקֵט או וְשָׁקֵט אלא וְשָׁקֵט הוּא.

גם התרגום ראה שָׁאֲנָן בינוני, זה לשונו: "שלן מואבאי". אבל רד"ק: "הנו"ן פתוחה כי הוא לשון עבר". והשווה: כָּלֹו שְׁלָאֲנָן וְשָׁלִיו (איוב כא, כג). מה שְׁלָאֲנָן בינוני, אף שָׁאֲנָן בינוני.

4.09 שושן

כל שושן שלוואי (הַבִּירָה) אחריה הרי פתוחה, מצאנוה י"ב פעם במקרא. כל שושן שאין לוואי אחריה, כגון "בְּשׁוֹשָׁן", "העיר שושן", לעולם קמוצה, מצאנוה ט' פעמים במקרא (אס' ג, טו; ד, ח; טז; ה, טו; ט, יג; יד, טו; טו, יח). כל שושן פתוחה משרת טעמה.

כל שושן קמוצה טעם מפסיק הוטעמה, למעט אסתר ד, ח: (וְאֶת־פֶּתֶשְׁגָּן כְּתִב־הָרֶת אֲשֶׁר־נָתַן בְּשׁוֹשָׁן וְלֹהֶשֶׁמִּידֶם נָתַן לָו). הא למדת: ניקוד שושן מעיקרא שיי"ן שנייה קמוצה, ורק כש־שושן בראשה של יחידה תחבירית קטנה, סמוכה לתיבה שאחריה, כגון "שושן הבירה", שיי"ן שנייה פתוחה.

61. עיין כוח ההפסק (לעיל, הערה 8) סעיף 1.6.

62. מלמד, השכונה השוכנת בגיא שבין כתפי מוזאון ישראל וגבעת רם שמה נוֹה שָׁאֲנָן (לא נוֹה שאנן, כדברי הכולל), והשכונה הנשקפה על פני החומה המערבית של העיר העתיקה של ירושלים ממערבה אין שמה הראוי מְשַׁכְּנוֹת שאננים, כדברי הכולל, כביכול משכנם של שאננים, אלא מְשַׁכְּנוֹת שאננים.

4.10 שכם

שכם בסופו של דיבור ובמפסיק קיסר הרי שְׁכֶם (תה' כא, יג – ליתא עולה-ויורד). נסמך הרי שְׁכֶם (שְׁנִיָּהֶם, בר' ט, כג). כך צורת השם גם כשנקלע בראשה של יחידה תחבירית קטנה, סמוך ללוואי: שְׁכֶם אחד (בר' מה, כב; צפ' ג, ט). שכם שאין בה מידה משלוש מידות הללו, לא נמשכה ללוואיה או לסומכה, אף לא באה בסופו של דיבור גדול (במפסיק קיסר), אלא בסופו של דיבור קטן מושבה, מעין "כתף ושכם", "עצם השכם" – לא מצאתי.

5. נספח – "אֶחָד" כנגד "אֶחָד" שאינו נסמך

א. רובם של לשונות אֶחָד שאינם נסמכים מ"ם השימוש אחריהם, כגון אֶחָד מֵהֶם. לא מצאתי אֶחָד לפני אותיות השימוש ב, כ, ל, מעין אֶחָד בָּהֶם, אֶחָד כָּהֶם, אֶחָד לָהֶם. ויש כמה וכמה לשונות אֶחָד והם בראשי הדיבורים, עיין למעלה, ראש סעיף 1.09.

ב. אימתי תמצא אֶחָד מִ? כשאין אחד משמש לוואי לשם שלפניו, כגון כְּאַחַד מִמֶּנּוּ (בר' ג, כב), אֶת־אַחַד מִהַנְּעָרִים (שמ"א ט, ג), לְאַחַד מִהַנְּעָרִים (שמ"ב א, טו), כְּאַחַד מִבְּנֵי הַמֶּלֶךְ (שמ"ב ט, יא). אבל ח"ת אין חובה עליה להיות פתוחה. יש גם אֶחָד מִהַנְּעָרִים (שמ"א טז, יח; כו, כב; שמ"ב ב, כא). וכנגד שמונה לשונות אֶחָד מֵהֶם (עיין למעלה, ראש סעיף 1.06) הרי אֶחָד מֵהֶם (תה' קו, יא). כן תמצא וַיֵּצֵא אֶחָד מִעֲבָדָיו (מל"ב ז, יג) כנגד וַיֹּאמֶר אֶחָד מִעֲבָדָיו (מל"ב ו, יב). נלאיתי מצוא מה ביניהם.

אמר האוהב לרעייתו: לִבְתָּלִי בְּאַחַת מֵעֲבָדָי בְּאַחַת עֶנְק מִצֹּרְנֶיהָ (שה"ש ד, ט). לא אמר בְּעֶנְק אֶחָד, כדרך המלך, אלא בְּאַחַת עֶנְק, שיכל את אמריו, אף הגדיל לעשות והגה בְּאַחַד, ח"ת "פתוחה". אל תאמר, אהבתו העבירה אותו על דעת לשונו. שני טעמים ללשונו. (א) דימה בְּאַחַד עֶנְק ללשון בְּאַחַת מֵעֲבָדָי, בין בסדר המילים, בין בהגיית באחד, בין בטעמי המקרא (בְּאַחַת, בְּאַחַד הוטעמו טעמים משרתים, והשמות שאחריהם הוטעמו טעמים מפסיקים); (ב) בְּאַחַד בראשו של דיבור, קודם לשם שהוא מלווה, משל בְּאַחַד נסמך הוא. כיוצא בדבר גיבא ישעיה: וְאַתָּם תִּלְקֹטוּ לְאַחַד אֶחָד (יש' כו, יב). מה לְאַחַד הזה ראשון הוא לצמד שמות וטעמו מירכא המשרת, אף בְּאַחַד (עֶנְק) כן. אֶחָד שבכתוב וְדָבַר־תָּךְ אֶת־אֶחָד (אִישׁ אֶת־אֶחָד לְאִמֹּר, יח' לג, ל) – שמא נידמתה אף כאן הגיית (אֶחָד לשל חד.

אבל כשיש שם לפני אחד הרי ח"ת קמוצה, כגון אִישׁ־אַחַד מֵהֶם (יה' כג, י). אִישׁ אֶחָד מִצֹּרְנֶיהָ (שו' יג, ב), אִישׁ־אַחַד אִישׁ־אַחַד מִשְׁבֵּט (יה' ד, ב; ד, ו) וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים (מל"ב כ, לה), נֶעֱרַ־אַחַד מִהַנְּעָרִים (שמ"א כה, יד), וְנִשְׂאִי אֶחָד נִשְׂאִי אֶחָד מִמֶּטָה (במ' לד, יח), שָׁבֵט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (שו' כא, ו), לֹא־נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים (דְּבָרֵי הַטּוֹב) אֲשֶׁר דָּבַר (יה' כג, יד; מ"א ח, נו). מצאתי אֶחָד אחד אחרי השם, ולא הגעתי לסוף דעתו של ניקוד זה: וַאֲנִי נִתְּנִי לָהּ, שְׁכֶם אֶחָד עַל־אַחֶיהָ (בר' מה, כב).

ג. לפני מן לעולם אחד. כיוצא בדבר מנִי: אחד מן-הַחֲמִשִּׁים (במ' לא, מז), אחד מן-הַנְּעָרִים (מל"ב ד, כב), אחד מן-הַעֲשָׂרָה (נח' יא, א), אחד מן-הַשָּׂרָפִים (יש' ו, ו), אחד מנִי-אַלֶּף (איוב לג, כג).

בפסוק הראשון של שמואל מנוקד אחד מכוח קל וחומר, שיש בו שתי המידות הנותנות אחד כאחד – שם לפניו, מן אחריו: וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן-הַרְמָתִים (שמ"א א, א).

יושם אל לב. ברובם של לשונות "אחד מ-" חי"ת קמוצה, כגון אחד מאַחַד (נח' א, ב), אחד מאַחֲזוֹ (וי' כה, מח), וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים (במ' לו, ג), אחד מִיָּמִין וְאֶחָד מִהַשְּׂמֹאל (דה"ב ג, יז), אחד מִהַכְּהֲנָנִים (מל"ב יז, כז; כח), וְהַקָּרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל-קָרְבָּן (וי' ז, יד), אֶחָד מֵעַבְדֵי מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל (מל"ב ג, יא), אחד מֵעִיר (ושנ"ס) מִמִּשְׁפָּחָה, יר' ג, יד), אחד מִפּוֹ (מפָּה) וְאֶחָד מִפּוֹ (מפָּה, יח' מ, כו; מט). אחד מִשִּׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל (שור' כא, ח).

סימן דברי משה לה' כשחזרה לו מאור: לֹא תִמְלֹךְ אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאֲתִי וְלֹא תִרְעָתִי אֶת-אֶחָד מֵהֶם (במ' טז, טו).

אף אתה אל תתמה על הכלל. שכן שם עצם ושם תואר שאחריו הרי יחידה תחבירית לעצמה היא, ואפילו קטנה, ונמצא שם התואר בסופה של אותה יחידה. לפיכך יש לה צידוק לחי"ת הקמוצה.

אין כלל אחד, אחד שאינם נסמכים, מהלך יחידי בדרכי לשון עברי. כיוצא בדבר דרך המקרא בשמות הרב/הרב, הרע/הרע, השר/השר. הרי לִרְבּ תְּרַבֵּל נִחְלָתוֹ (במ' כו, נד), לִרְבּ תְּרַבּוּ אֶת-נִחְלָתוֹ (במ' לג, נד), מֵאֵת הָרֶבֶל תְּרַבּוּ (במ' לה, ח); הַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה' (במ' לב, יג), יִשְׁעֵי הָרַע לְשׁוֹרְקֵי (תה' נד, ז); הַשָּׂר שְׁמִתוֹת הַיָּזְרַח (דה"א כז, ח), כל אלה בתנועה עיקרית פתח – כנגד עַל-הָעַם הָרֶב הָזֶה (מל"א ה, כא), לְפָנַי הַהֲמוֹן הָרֶב הָזֶה (דה"ב כ, יב), מִפְּנֵי הַהֲמוֹן הָרֶב הָזֶה (דה"ב כ, טו), וּבִטּוֹבָה הָרֶב (נח' ט, לה); וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת-הַדְּבָר הַרְעָה הָזֶה (שמ' לג, ד), הָעָם הָזֶה הָרַע (יר' יג, י). ואפילו במשרתים קמץ: הַדָּלָר הָרַע הָזֶה (דב' יז, ה; נח' יג, יז); אוֹרִיָּאֵל הַשָּׂר... עֲשֵׂה הַשָּׂר... יוֹאֵל הַשָּׂר (דה"א טו, ה–ז), עֲמִינָדָב הַשָּׂר (דה"א טו, י), עֲדֹנָה הַשָּׂר (דה"ב יז, יד), שְׁמַעְיָה הַשָּׂר... אֱלִיאֵל הַשָּׂר (דה"א טו, ח–ט), כל אלה בתנועה עיקרית קמץ.

הושיט לך הכתוב בקנה כלל הרב, הרע, השר הזה: כל הרב, הרע, השר, המשמשים לוואים, כלומר, שלפניהם שם עצם, לרבות שם עצם פרטי, תנועה עיקרית בהם קמוצה. כל הרב, השר, שאין לפניהם שם עצם, תנועה עיקרית בהם פתוחה. וכל הרע שאין שם עצם לפניו רי"שו בין פתוחה בין קמוצה, לפי התחביר ולפי טעמי המקרא. כך יובן, מפני מה לשון מעין וַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה', המצוי הרבה, לעולם רי"שו פתוחה.